

Цягнік
«Дзяцінства —
Сталасць»
стар. 6

Чэрвеньскае
падарожжа
кінамана
стар. 13

Шчаслівы
лёс
накіраваны
стар. 14

Запамінальныя прыгоды з кніжкай

Фота Івана Кузьмянкова.

Падчас фестывалю #ЧЫТАЙГОМЕЛЬ.

Учора па ўсім свеце адзначалі Міжнародны дзень абароны дзяцей. Нягледзячы на тое, што дзеці — гэта свята, якое з табою заўжды (і бацькі гэта ведаюць), патрэба ў адпаведнай даце існуе: яна звязана з неабходнасцю прыцягнуць увагу да аховы правоў дзіцяці, да праблем непаўналетніх і іх месца ў грамадстве, да паляпшэння іх дабрабыту.

Традыцыйна па ўсёй краіне праходзяць мерапрыемствы, прымеркаваныя да свята: лекцыі, семінары, канферэнцыі, дабрачынныя акцыі і канцэрты, майстар-класы, выстаўкі дзіцячых малюнкаў, дзіцячыя спартыўныя спаборніцтвы; адбываецца збор сродкаў для маламаёмных сем'яў і дзіцячых дамоў.

З найбольш яркіх, запамінальных і радасных імпрэз, што прайшлі ў Беларусі, — фестывалі дзіцячай кнігі, арганізаваныя Саюзам пісьмennisнікаў Беларусі, на якіх Выдавецкі дом «Звязда» шырока прэзентаваў кнігі для дзяцей айчынных аўтараў. Вясёлыя літаратурна-музычныя мерапрыемствы адбыліся ў Гомелі і Гродне, у Брэсце запланавана незабыўная сустрэча дзяцей і кніжак заўтра, а сёння запрашаем школьнікаў з іх бацькамі на фестываль дзіцячай кнігі «Міхасёвы прыгоды» ў Літаратурны мемарыяльны музей Якуба Коласа, дзе можна стаць не толькі глядачом, але і ўдзельнікам свята.

Працяг тэмы на стар. 12 ►

«ЛіМ»-акцэнты

Віншаванне. Прэзідэнт Беларусі Аляксандр Лукашэнка павіншаваў калектыў Нацыянальнага прэс-цэнтра з 30-годдзем гэтай установы. «Дзякуючы шматгадовай плённай працы ўстанова набыла заслужаны аўтарытэт у айчынным медыясяроддзі, стаўшы эфектыўнай пляцоўкай для грамадскіх камунікацый і распаўсюджвання афіцыйнай інфармацыі, — гаворыцца ў віншаванні. — Падтрымка, якую вы аказваеце дзяржаўным органам, журналісцкай і экспертнай супольнасцям, садзейнічае ўмацаванню даверу да ўлады, робіць кампетэнтны пункт гледжання даступным для шырокай аўдыторыі». Прэзідэнт выказаў удзячнасць калектыву за працавітасць, прафесіяналізм, адданасць Радзіме і значны ўклад ва ўдасканаленне дзяржаўнай інфармацыйнай палітыкі.

Конкурс. Міністэрства культуры аб'явіла конкурсны адбор рэжысёрскіх канцэпцый найважнейшых дзяржаўных мерапрыемстваў. Размова ідзе ў тым ліку аб мерапрыемствах да Дня Незалежнасці Беларусі. Прапануецца падрыхтаваць рэжысёрскую канцэпцыю тэатралізаванага эпізоду падчас цырымоніі ўскладання вяноў на Кургане Славы і гала-канцэрта ў рамках ушаноўвання дзеячаў культуры і мастацтва ў Вялікім тэатры Беларусі. На конкурс можна прапанаваць рэжысёрскія канцэпцыі культурнай праграмы ў сувязі са святкаваннем Дня народнага адзінства. Акрамя таго, прапанова закранае Новы год і Раство Хрыстова. Адзначаецца, што пры падрыхтоўцы рэжысёрскіх канцэпцый важна адлюстраваць у праграме мерапрыемства тэмы Года міру і стваральнай працы, іншых важных падзей у грамадскім і культурным жыцці краіны.

Ініцыятыва. Памятную дошку ў гонар народнага артыста Беларусі Міхаіла Фінберга ўстанавяць на будынку амфітэатра Палаца культуры Маладзечна. Пра гэта паведамляе БелТА са спасылкай на словы намесніка начальніка аддзела ідэалагічнай работы, культуры і па справах моладзі Маладзечанскага райвыканкама Аксана Бурак. Вынікі конкурсу эскізных праектаў, аб'яўленага Маладзечанскім райвыканкамам, падведзены ў пачатку мая. Пераможцам прызнана работа скульптараў Уладзіміра Слабодчыкава і Арцёма Мядзведзева і архітэктара Віктара Каракі. Адкрыццё памятнай дошкі адбудзецца 9 чэрвеня падчас правядзення Нацыянальнага фестывалю беларускай песні і паэзіі, заснавальнікам і ідэйным натхняльнікам якога маэстра заставаўся да апошніх дзён жыцця.

Музыка. Вечар польскай класічнай музыкі адбыўся ў Доме дружбы, інфармуе БелТА. Як падкрэсліла падчас імпрэзы старшыня Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Ніна Іванова, музыка аб'ядноўвае і дорыць людзям цудоўныя эмоцыі. Так, класічная музыка прагучала ў выкананні настаўнікаў і вучняў Дзіцячай музычнай школы мастацтваў № 1 імя Л. Аляксандраўскай і Мінскага дзяржаўнага музычнага каледжа імя М. Глінкі. У мерапрыемстве таксама прынялі ўдзел актывісты Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, выкладчыкі і студэнты ВНУ. Увазе гасцей была прадстаўлена выстаўка твораў беларускіх мастакоў «Музыка душы».

Тэатр. Рэспубліканскі тэатр беларускай драматургіі і Цэнтр беларускай драматургіі запрашаюць на тэатралізаванае чытанне п'есы «Вечар» з нагоды дня нараджэння драматурга Аляксея Дударова. Знакаміты твор, неаднаразова пастаўлены ў тэатрах Беларусі і за мяжой, прагучыць у выкананні старэйшага пакалення актёраў РТБД — заслужанага артыста Беларусі Валянціна Салаўёва, Ганны Анісенкі, Ігара Сідорчыка, а таксама малодшага пакалення — Надзеі Цвятковай і Ганны Лебедзевай. Чытанне п'есы адбудзецца 6 чэрвеня.

Рэгіён. Гісторыка-культурны фестываль плануюць праводзіць на месцы старажытнай стаянкі ў Гомелі, паведамляе БелТА са спасылкай на Telegram-канал «Гомельшчына афіцыйна». Новы памятны знак устаноўлены на важным гістарычным археалагічным аб'екце ў гарадскіх межах Гомеля. Размова аб старажытнай стаянцы, якая існавала 2,5 тыс. гадоў таму, размешчанай каля сучаснага мікрараёна Шведскага Горка абласнога цэнтра. Любэнскае гарадзішча адносіцца да мілаградскай культуры. Яно датуецца VI—II стагоддзямі да н. э. Першыя раскопкі археолагі пачалі весці на гэтым месцы ў 1920-я гады, затым прадоўжылі ў сярэдзіне 1970-х. Тут былі знойдзены рэшткі жылля, элементы абарончай сістэмы, фрагменты керамічных пасудзін, бронзавыя ўпрыгажэнні, жалезныя нажы і інш. У музеі гісторыі Гомеля падкрэслілі, што матэрыялу дастаткова, каб расказаць гісторыю гэтай мясціны шырокаму колу аматараў старажытнасці, у тым ліку падчас гісторыка-культурнага фестывалю, што плануецца.

Агляд афіцыйных падзей ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

УВАГА!

Прадоўжаны тэрміны правядзення конкурсу на найлепшую рэцэнзію «Мастацтва разважаць», арганізатарамі якога з'яўляюцца Саюз пісьменнікаў Беларусі, філалагічны факультэт Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта і рэдакцыя газеты «Літаратура і мастацтва». Работы будуць прымацца да 1 верасня 2023 года.

Нагадваем, што рэцэнзіі дасылаюцца па электроннай пошце на адрас: lim_new@mail.ru
Пераможцам конкурсу ўручаюцца:
Першая прэмія — 500 руб.
Другая прэмія — 300 руб.
Трэцяя прэмія — 200 руб.
Найлепшыя дзесяць работ будуць надрукаваны на старонках газеты «Літаратура і мастацтва».
Дадатковую інфармацыю можна атрымаць па тэлефоне:
+375 17 325-85-25

з нагоды

Прыгажосць славянскага пісьменства

Умінскім Доме дружбы 24 мая адсвяткавалі Дзень славянскага пісьменства і культуры. Беларускае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі сабрала ў адной зале прадстаўнікоў дыпламатычнага корпуса, дзеячаў літаратуры і мастацтва, студэнтаў і ўсіх неабыхавых да агульнай славянскай спадчыны.

У Беларусі Дзень славянскага пісьменства і культуры святкуюцца з 1986 года. Дата 24 мая выбрана невыпадкова — Праваслаўная царква шануе памяць роўнаапостальных Кірыла і Мяфодзія, асветнікаў і прапаведнікаў хрысціянства. Святыя браты склалі славянскую азбучку, пераклалі з грэчаскай некалькі богаслужбовых кніг, у тым ліку выбраныя чытанні з Евангелля, апостальскія пасланні і Псалтыр, што спрыяла ўвядзенню і распаўсюджванню славянскага богаслужэння.

У залітай сонцам зале з прыемнай ціхай музыкай сустрапілі старыя сябры. З усіх бакоў чуліся размовы, разважанні на конт развіцця славянскіх моў. Адкрыла мерапрыемства старшыня Беларускага таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі Ніна Іванова. Пра асветніцкую дзейнасць стваральнікаў славянскай азбучкі распавёў у сваім выступленні старшыня праўлення Міжнароднага грамадскага аб'яднання «Хрысціянскі адукацыйны цэнтр імя святых Мяфодзія і Кірыла» іерэй Святаслаў Рагальскі. Саветнік пасольства Балгарыі ў Беларусі Ангел Цэнаў выказаў меркаванне, што такія святы вельмі неабходны для ўмацавання дружбы паміж народамі.

«Як падзяліць душу? Ніяк. Усё роўна, хто мы, дзе мы жывём, як мы называемся. Самае галоўнае, каб было

Фота Кастуса Дробава.

яднанне душ, яднанне сэрцаў. Кожная са славянскіх моў вельмі мілагучная і прыгожая. А разам яны адлюстроўваюць усю прыгажосць славянскага пісьменства», — падзялілася сваімі думкамі паэтэса, старшыня таварыства «Беларусь—Балгарыя» Тамара Кавальчук.

У Доме дружбы гучалі вершы і песні на беларускай, рускай, балгарскай, польскай, украінскай, славацкай, чэшскай, сербскай і іншых славянскіх мовах у выкананні дыпламатаў, пісьменнікаў, выкладчыкаў і студэнтаў.

Ксенія МОЖАР

пашана

Стымул для росту

Цырымонія ўзнагароджання пераможцаў штогадовага абласнога конкурсу сярод рэдакцый абласных, аб'яднаных, раённых і гарадскіх газет, тэлебачання і радыё, журналістаў Брэсцкай вобласці адбылася ў мемарыяльным комплексе «Брэсцкая крэпасць-герой» і была прымеркавана да Года міру і стваральнай працы.

Традыцыйна Брэсцкае абласное аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі адзначае журналістаў, рэдакцыі газет, якія актыўна дапамагаюць пісьменнікам прапагандаваць творчую дзейнасць праз СМІ. У гэтым сезоне дыпламам і падарункам быў узнагароджаны галоўны рэдактар газеты «Лунінецкія навіны» Павел Свістуновіч за цеснае супрацоўніцтва з пісьменнікамі Лунінецчыны, папулярныя літаратурнай спадчыны Лунінецкага раёна, інфармацыйную дапамогу ў арганізацыі ўрокаў мужнасці і творчых праектаў. Павел Свістуновіч адзначыў, што ўзнагарода — сумесная заслуга калектыву і ветэрана «Лунінецкіх навін», члена Саюза пісьменнікаў Беларусі Таццяны Канапацкай, якая актыўна друкуюцца на старонках газеты, выступае з цікавымі прапановамі і важнымі творчымі праектамі.

Дарэчы, журналісцкі конкурс мае 19-гадовую гісторыю, а каля яго вытокаў стаяў заслужаны жураналіст, паэт Георгій Тамашэвіч. Як адзначыла начальнік Галоўнага ўпраўлення ідэалогіі і па справах моладзі Брэсцкага аблвыканкама Таццяна Гагакава, за час правядзення конкурсу ў ім прынялі ўдзел каля дзвюх тысяч журналістаў, і для многіх гэта стала добрым стымулам для прафесійнага росту і стварэння новых праектаў.

Таццяна ДЗЕМІДОВІЧ

імпрэзы

Свята добрых слоў

Так называлася літаратурна-музычная праграма, якую падрыхтавала Гомельская абласная пісьменніцкая арганізацыя для аматараў паэзіі і прозы на V фестывалі кнігі #ЧЫТАЙГОМЕЛЬ.

Творчы асветніцкі праект, які кожны год ажыццяўляе Гомельская абласная ўніверсальная бібліятэка пры падтрымцы Саюза пісьменнікаў Беларусі, прыцягвае ўвагу як шматлікіх прыхільнікаў мастацкага слова, так і гасцей горада над Сожам. Цікавым на творчыя падзеі, выстаўкі, прэзентацыі, творчыя знаёмствы, квэсты і майстар-класы, букіністычныя і рамесныя кірмашы і многае іншае стаў і пяты форум. Асаблівасць сёлетняга свята — літаратурныя падворкі ўсіх без выключэння раённых бібліятэк Гомельшчыны, на якіх супрацоўнікі знаёмілі гледачоў з легендамі роднага краю. А яшчэ многім пашчасціла пабачыць прэм'ерны спектакль народнага тэатра «Тракі» (бібліятэчны тэатр, дарэчы, адзіны ў Беларусі) па трагікамедыі Андрэя Макаёнка «Трыбунал», падрыхтаваны да 95-годдзя абласной бібліятэкі. Таксама можна было судакрануцца і з цікавай, непаўторнай гісторыяй, кніжнай, фальклорнай культурай і традыцыямі нават Кітая дзякуючы студэнтам і выкладчыкам Гомельскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Ф. Скарыны, ды пазнаёміцца з кніжнымі навінкамі беларускіх выдавецтваў.

Амаль тры гады на галоўнай фестывальнай сцэне чыталіся вершы, гучалі песні, а таксама ўшаноўваліся пераможцы розных літаратурных конкурсаў.

Старшыня Гомельскага абласнога аддзялення ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», кіраўнік абласнога літаб'яднання «Слова» Уладзімір Гаўрыловіч павіншаваў калектыў абласной ўніверсальнай бібліятэкі з 95-гадовым юбілеем, жыткавіцкай ЦБС са 100-годдзем, а таксама ўручыў дыпламы бібліятэкарам за шматгадовае плённае супрацоўніцтва. Таксама падзячныя дыпламы ўручаны за актыўны ўдзел у свяце кнігі РВУ «Выдавецкі дом «Звязда», мінскім пісьменнікам Іне Фралавай і Сяргею Трахімёнку.

Уладзімір МІКАЛАЕЎ

стасункі

Сяброўства як творчы лёс

У чэрвені спаўняецца 75 гадоў народнаму пісьменніку Таджыкістана, празаіку, драматургу, перакладчыку Ато Хамдаму.

Знаёмая шмат каму з беларускіх пісьменнікаў яркая творчая асоба. У Мінску неаднойчы выходзілі яго кнігі. Сярод іх — і мастацка-дакументальная аповесць «Подзвіг Эмамалі Рахмона». Асобныя творы Ато Хамдама, у тым ліку і п'еса «Позні званок», друкаваліся ў беларускай літаратурна-мастацкай перыёдыцы.

Пасябраваўшы з беларускімі калегамі ў час міжнародных кніжных выставак-кірмашоў, Ато Хамдам даволі часта прымаў удзел у рабоце Міжнароднага «круглага стала» пісьменнікаў «Мастацкая літаратура як шлях адзін да аднаго», а таксама ў Міжнародным сімпозіуме «Пісьменнік і час», якія сталі добрай традыцыяй, праводзяцца ў Беларусі не адзін год. У памяці — сумесныя паздкі з таджыкскім літаратарам у багатую на гісторыю Сморгонь, наведванне Хатыні, іншых гістарычных адрасоў нашай Айчыны.

І самога Ато Хамдама па праве можна называць паўнамоцным прадстаўніком беларускай літаратуры ў Таджыкістане. Дзякуючы яго арганізатарскім намаганням,

асабістай руплівасці як выдаўца ў Душанбэ выйшла анталогія сучаснай беларускай літаратуры ў перакладзе на таджыкскую мову «Вячэрняе вогнішча». Пасля з удзелам Ато Хамдама, яго калег-выдаўцоў у мінскім Доме дружбы прайшла яе прэзентацыя. Пабачылі таксама свет у Душанбэ асобныя кнігі Мікалая Чаргінца, Георгія Марчука, Алеся Бадака, Юрыя Сапажкова, Міколы Мятліцкага, іншых паэтаў і празаікаў. Ато Хамдам — аўтар кнігі «Дружба народаў — дружба літаратур», якая выйшла ў Таджыкістане і прысвечана беларуска-таджыкскім літаратурным

сувязям.

Ато Хамдам паспрыяў з'яўленню ў Таджыкістане і кнігі паэзіі класіка беларускай літаратуры Максіма Багдановіча ў перакладзе Саліма Зарафшанфара.

Несумненна, нашай дружбе з аўтарытэтным таджыкскім пісьменнікам, вядомым дзеячам культуры (у свой час літаратар займаў ва ўрадзе Рэспублікі Таджыкістан пасаду міністра культуры) доўжыцца і далей. Дарэчы, Ато Хамдам — член Саюза пісьменнікаў Беларусі.

З юбілеем, дарагі таджыкскі калега, дарагі сябар Беларусі!

Раман СЭРВАЧ

конкурсы

Шлях да святыняў

Урачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў рэспубліканскага конкурсу «Свята праваслаўя» адбылася ў Інстытуце тэалогіі БДУ.

Літаратурны конкурс быў арганізаваны па благавенні Мітрапаліта Мінскага і Заслаўскага, Патрыярша-га Экзарха ўсё Беларусі Веняміна Беларускай праваслаўнай царквой, ДУА «Інстытут тэалогіі імя святых Мяфодзія і Кірыла» БДУ, Міжнародным грамадскім аб'яднаннем «Хрысціянскі адукацыйны цэнтр імя святых Мяфодзія і Кірыла» і інш.

Мэтай конкурсу было садзейнічанне фарміраванню духоўных

якасцей асобы і развіццё творчага патэнцыялу падрастаючага пакалення, а таксама папулярызацыя і захаванне культурнай спадчыны беларускага народа.

Конкурс праводзіўся ў наступных намінацыях: «Шлях да святыняў», «Духоўнаму настаўніку прысвячаецца», «Вера слаўная — вера праваслаўная», «Любімыя месцы ў Свяшчэнным Пісанні», «З чаго пачынаецца Радзіма?» (паэтычная намінацыя). Сёлета была прадстаўлена новая намінацыя — «Спагада праз любоў да жывёл».

Юныя таленты, якія здолелі паспяхова напісаць даследчыя і творчыя работы, прыехалі ў сталіцу ў суправаджэнні настаўнікаў, выхаватэляў і бацькоў, каб на свой выбар наведцаць

адну з яе славатасцей. Экскурсіі былі прапанаваны Інстытутам тэалогіі БДУ. Так, пераможцы былі запрошаны ў Нацыянальны гістарычны музей, аранжарэю Батанічнага саду Акадэміі навук Беларусі, Мінскі запарк, Музей Янкі Купалы, Музей гісторыі беларускага кіно, Музей землеводства БДУ і іншыя.

Пасля экскурсій адбылася ўрачыстая цырымонія ўзнагароджання пераможцаў конкурсу ў сталічным Доме афіцэраў, на якой лаўрэаты атрымалі дыпламы і падарункі ад Інстытута тэалогіі БДУ. З віншавальнай прамовай выступіў першы прарэктар навучальнай установы БДУ протаіерэй Сяргей Маўсесян.

Святлана СЁМІНА

Паэтычныя адкрыцці палешукоў

Незвычайнае свята чытальніцкага майстэрства адбылося ў Гомелі. На яго былі запрошаны фіналісты выніковага тура XVII абласнога конкурсу «Захаваем свет разам!», прысвечанага 85-годдзю Гомельскай вобласці, Году міру і стваральнай працы, Году сучаснай патрыятычнай літаратуры на Гомельшчыне, 85-годдзю пісьменніка-земляка, лаўрэата Дзяржаўнай прэміі БССР Анатоля Грачанікава.

З больш чым паўтары тысячы ўдзельнікаў конкурсу, арганізатарам якога з'яўляецца Гомельскае абласное адзяленне ГА «Саюз пісьменнікаў Беларусі», пасля школьнага, раённага тураў і абласнога ў фармаце анлайн, у выніковым туры ў намінацыях «Паэзія» і «Проза» пераможцамі сталі дзесяць найлепшых чытальнікаў. Аднак чацвёрты тур хутчэй нагадваў вялікае літаратурнае свята, чым спаборніцтва, — такая незвычайная атмасфера была створана ў актавай зале абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна.

Уладзімір Гаўрыловіч назваў гэтую падзею вялікай сцэнічнай чытальніцкай прэм'ерай таленавітых палешукоў. І меў рацыю, бо свята сапраўды атрымалася запамінальным для ўсіх: пісьменнікаў, дзяцей, настаўнікаў, гледачоў.

Пранікнёна, хвалююча гучалі выбраныя пераможцамі конкурсу паэтычныя радкі Анатоля Грачанікава і Соф'і Шах у выкананні Ксеніі Ляшковай (11 клас Акцябрскай раённай гімназіі), Лізаветы Ігнатвіч (9 клас СШ № 12 г. Мазыра), Ангеліны Трацэўскай (9 клас Шчадрынскай СШ Жлобінскага раёна), Арцёма Ніканава (9 «Б» клас Капаткевіцкай СШ Петрыкаўскага раёна). Невялічкімі прэзідэнтамі спектаклямі па творах Васіля Ткачова, Уладзіміра Гаўрыловіча, Міхася Слівы, Ганны Атрошчанкі парадавалі Вікторыя Адзінец (8 клас Акцябрскай раён-

най гімназіі), Ангеліна Саскевіч (7 клас Азяранскай СШ Жыткавіцкага раёна), Валерыя Аляхімёнак (9 клас СШ № 1 г. Калінкавічы), Віталь Блошкін (Крупецкая СШ Добрушскага раёна). Ангеліна Саскевіч з Азяран, што пад Туравам, стварыла праўдападобны вобраз тураўскай і кіеўскай княгіні Алісавы-Гертруды з рамана Уладзіміра Гаўрыловіча «Па веры вашай...». А Гран-пры конкурсу журы прысудзіла юнай жлабінчанцы са Шчадрынскай школы Ангеліне Трацэўскай, якая расчуліла майстэрскім выкананнем паэтычнага твора «Экспурсія» Анатоля Грачанікава.

Дыпламы, кнігі з аўтографамі пісьменнікаў-землякоў, альманахі «Літаратурная Гомельшчына» падрыхтавалі пераможцам арганізатары. Але, бадай, самым лепшым падарункам для іх сталі сустрэчы з пісьменнікамі, чые творы дзеці абралі для чытання. А яшчэ шмат добрых уражанняў ад конкурсу павезлі дадому і настаўнікі лаўрэатаў — іх працу кіраўніцтва аддзялення таксама адзначыла.

Мікалай ІГНАТОВІЧ, фота даслана аўтарам

«ЛіМ»-люстэрка

Кніга «Народнае мастацтва Беларусі XXVI—XXI стст.» выдавецтва «Беларусь» атрымала галоўны прыз на Міжнародным кніжным кірмашы «Кітап-Байрам» ва Уфе (Рэспубліка Башкартастан). Такія звесткі апублікаваны на сайце ўнітарнага прадпрыемства. Акрамя галоўнага прыза, выдавецтва таксама атрымала дыплом І ступені ў намінацыі «Выданне, якое ўносіць уклад у дыялог культур» за кнігу «Смак беларускай гісторыі» А. Мікульчык і спецыяльны дыплом у намінацыі «Доўг памяці» за кнігу «Свяшчэнная памяць Вялікай Перамогі» А. Харашэвіч, А. Шаркова. Да таго ж прадстаўнікі айчыннага выдавецтва ў рамках работы кніжнага кірмашу падпісалі пагадненне аб культурным супрацоўніцтве з дзяржаўным выдавецтвам Рэспублікі Башкартастан «Кітап».

Беларуская дэлегацыя прыняла ўдзел у XXXI Міжнародных Ліхачоўскіх навуковых чытаннях. Мерапрыемства, якое наведалі найбуйнейшыя дзеячы расійскай і замежнай навукі, культуры і мастацтва, грамадскія і палітычныя дзеячы, адбылося ў Санкт-Пецярбургскім гуманітарным універсітэце прафсаюзаў, паведамляецца на сайце Міністэрства інфармацыі Беларусі. У склад беларускай дэлегацыі ўвайшлі намеснік міністра інфармацыі Беларусі Ігар Бузоўскі, дырэктар аналітычнага цэнтру *EcooM* Сяргей Мусіенка, доктар факультэта філасофіі і сацыяльных навук БДУ Вераніка Сайганова, старшы выкладчык кафедры філасофіі і метадалогіі навук БДУ Кацярына Радзевіч і іншыя. Як адзначыў Ігар Бузоўскі на пленарным пасяджэнні, галоўная асаблівасць форуму — тэматыка дыялогу і канфлікту культур у свеце, які змяняецца.

Супрацоўнікі Пасольства Рэспублікі Беларусь у Рэспубліцы Узбекістан на чале з Надзвычайным і Паўнамоцным Паслом нашай краіны ў Ташкенце Леанідам Марынічам прынялі ўдзел у XIX дабрачынным Фестывалі культурных традыцый і нацыянальных страў сярод дыпламатычных прадстаўніцтваў, акрэдытаваных у Рэспубліцы Узбекістан. Да нашых дыпламатаў таксама далучыліся прадстаўнікі беларускага культурнага цэнтру «Світанак» у Ташкенце. Госці фестывалю змаглі пазнаёміцца з разнастайнымі стравамі беларускай кухні, прыгатаванымі супрацоўнікамі пасольства, а таксама пачуць жывое выкананне песень, што сталі візіткай нашай краіны. Як перадае БелТА, журы высока ацаніла нацыянальныя стравы, музычную праграму і касцюмы, прадстаўленыя Беларуссю.

Міжнародная навукова-практычная канферэнцыя «Аладаўскія чытанні — 2023» прайшла ў Нацыянальным мастацкім музеі Беларусі. У рамках канферэнцыі свае прафесійныя напрацоўкі прадставілі супрацоўнікі НММ, Беларускага дзяржаўнага мастацкага музея, Беларускага дзяржаўнага музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны, Музея «Замкавы комплекс "Мір"», Нацыянальнага гісторыка-культурнага музея-запаведніка «Нясвіж», Бабруйскага мастацкага музея, выкладчыкі і аспіранты Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта культуры і мастацтваў, Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў і іншых. Па выніках канферэнцыі будзе выдадзены зборнік матэрыялаў, удакладняецца на сайце НММ.

Вялікі тэатр Беларусі прадставіў першы спектакль падчас гастрольнага тура па гарадах Расіі на сцэне Марыйскага дзяржаўнага тэатра оперы і балета імя Э. Сапаева. 25 мая гледачы гэтага горада ўбачылі пастаноўку харэографа Вольгі Кастэль «Анна Карэніна» на музыку Пятра Чайкоўскага. На сцэне Марыйскага тэатра дэбютавалі заслужаная артыстка Беларусі Людміла Хітрова (у партыі Анны) і саліст балета Канстанцін Белахвосцік (у ролі Вронскага). Хутка балет будзе паказаны і на сцэне Башкірскага дзяржаўнага тэатра оперы і балета ва Уфе, а таксама ў рамках XXXVI Міжнароднага фестывалю класічнага балета імя Р. Нурыева ў Казані — на сцэне Татарскага акадэмічнага дзяржаўнага тэатра оперы і балета імя М. Джаліля, перадае БелТА.

Падведзены вынікі 76-га Канскага кінафестывалю. Галоўны прыз конкурсу атрымала драма «Траекторыя падзення», якую прадставіла малады рэжысёр Жусцін Трые. Карціна «Зона інтарэсаў» рэжысёра Джонатана Глейзера забрала «Гран-пры». Меланхалічная камедыя фінскага рэжысёра Акі Каўрысмякі «Апалае лісце» атрымала прыз журы. Узнагарода за найлепшы сцэнарый дасталася Юдзі Сакамота, які прадставіў драматычны фільм «Монстр». Прыз за найлепшую мужчынскую ролю атрымаў Кодзі Якусэ, знакаміты японскі акцёр. Ён сыграў такіхсакага прыбіральшчыка ў карціне Віма Вендэрс «Ідэальныя дні». Найлепшай актрысай стала Мэrvэ Дзіздар з Турцыі (сыграла сельскую настаўніцу ў фільме Нуры Більге Джэйлана «Аб сухіх травах»).

Цікавінкі ад Яўгеніі ШЫЦЬКІ

Карціна свету, адлюстраваная ў творах

Што ўплывае на стварэнне канона ў беларускай і рускай літаратурах і якое азначэнне можна лічыць для яго найбольш правільным, што іх збліжае; агульныя гістарычныя абставіны ў фарміраванні і станаўленні традыцый у прыгожым пісьменстве і многія іншыя пытанні, датычныя сучаснага літаратурнага працэсу, былі абмеркаваны на міжнародным «круглым stole» «Рускі і беларускі літаратурны канон: падабенствы і адрозненні». Сустрачы арганізавалі Інстытут літаратуразнаўства імя Янкі Купалы Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, Санкт-Пецярбургскі дзяржаўны ўніверсітэт і Цэнтральная навуковая бібліятэка імя Якуба Коласа НАН Беларусі. Над праблемай разважалі вучоныя, літаратуразнаўцы, супрацоўнікі навуковых і даследчых устаноў абедзвюх краін. Да ўвагі чытача — найцікавейшыя вытрымкі з іх дакладаў.

Ігар Сухіх, прафесар кафедры гісторыі рускай літаратуры філалагічнага факультэта Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук:

— Пры параўнанні абедзвюх літаратур узнікаюць два важныя пытанні, звязаныя з розным іх становішчам і колькасцю

Удзельнікі «круглага стала».

што ў гэты час Беларусь стала самастойнай. Да 1917 года за выказванне нацыянальных ідэй аўтары маглі трапіць за кратамі, ні пра якія падручнікі па мове і літаратуры не было і размовы. Не было і крытыкі на беларускай мове, а значыць,

да таго ж на канон уплываюць і літаратурныя прэміі. Навукоўцы і аўтары, якія трапляюць у журы прэмій, кожны раз спрабуюць назваць не проста найлепшых папулярных аўтараў з найбольшай колькасцю продажаў, яны робяць гэта з той мэтай, каб адпаведныя творы ўвайшлі ў канон. Паўнаважасная крытыка з'яўляецца часцей за ўсё менавіта тады, калі пісьменнік атрымлівае прэмію.

Акрамя таго, вялікую ролю для канона іграе і выданне збору твораў — да таго часу ніхто не ўяўляе, што пэўны аўтар рэальна напісаў шмат...

Аляксандр Большаў, прафесар кафедры гісторыі рускай літаратуры філалагічнага факультэта Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта, доктар філалагічных навук:

— На пабудову літаратурнага канона вялікі ўплыў мае час і аддаленасць у часе. Так, калі накіравацца ў рускае канона XIX стагоддзя спрэчак няма, то ў XX стагоддзі іх шмат, як шмат і супярэчнасцей. Чым бліжэй да нас літаратурны матэрыял, тым больш складанасцей з літаратурнымі іерархіямі.

Аляксандр Большаў.

Што тычыцца мовы напісання твораў, то, вывучаючы творчасць Алеся Адамовіча і Васіля Быкава, зразумець, што зусім не мова тут важная, — беспрасветны трагізм, праз які аўтары праводзяць сваіх герояў, беспрэцэдэнтны ў плане экзістэнцыялізму, светаадчування і мадэлявання сітуацыі ў сусветнай літаратуры — гэтыя пісьменнікі, безумоўна, з'яўляюцца часткай беларускага літаратурнага канона...

Яўген Гарадніцкі, старшы навуковы супрацоўнік аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры, доктар філалагічных навук:

— Несумненна, канон фарміруецца крытыкамі і літаратуразнаўцамі. На маю думку, існуе два віды канона: той, які чытаюць, і той, які шануюць (напрыклад,

Пушкін, Купала). Найбольш складана з канонам, які чытаюць.

Канон савецкай літаратуры звязаны з ідэалогіяй сацрэалізму, і ў той час у нашых канонах было больш падабенства. Пачынаючы з 1980–1990-х гадоў адбываюцца пэўныя змены, калі вяртаюцца выкрасленыя, забытыя імёны: з гэтай прычыны цяпер у канонах рускай і беларускай літаратуры назіраецца ўсё больш адрозненняў. Звязаны яны і з тым, што ў літаратурах развіваюцца новыя тэндэнцыі і накіраванні, — найперш гэты гістарычны і дакументальны.

Наталля Сямёнава, дацэнт кафедры гісторыі рускай літаратуры Санкт-Пецярбургскага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук:

— Неабходна пераглядаць мову і падачу матэрыялу ў тэкстах, што адносяцца да мінулага стагоддзя. Так фарміруецца новы канон з новым інструментарыем: гэта звязана і з архівамі, якія адкрываюцца. Архіўныя звесткі неабходны для таго, каб стымуляваць стварэнне канона. Як узаемадзейнічаюць час, традыцыя і мова? Здаецца, тэксты мінулага стагоддзя абсалютна непракказальна ўрываюцца ў сучасную культурную карціну з істотнай перапрацоўкай моўнага матэрыялу, перакадзіраваннем мовы мінулага на мову сучаснасці...

Савецкі літаратурны канон з'яўляўся ўнікальным, мультыкультурным, полімоўным. Наўрад ці ён быў бы магчымы ў іншай літаратурнай традыцыі.

Ганна Бутырчык, загадчык кафедры замежнай літаратуры Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, кандыдат філалагічных навук, дацэнт:

— Калі разважаць пра канон у рэчышчы гісторыі літаратуры, то можна сцвярджаць, што асноўны корпус тэкстаў, якія ўвойдуць у канон, фарміруецца ў нацыятворчы перыяд і найбольш поўна адлюстроўвае нацыянальны вобраз свету. Адсюль — адказ на пытанне, ці можа быць створана нацыянальная літаратура на іншай мове. Адназначна не важна, на якой мове перадаецца ментальнасць і нацыянальная карціна свету. Акрамя таго, у нацыятворчы перыяды пашыраецца

Ігар Сухіх.

напісанага. Так, нельга супаставіць літаратуры англійскую і нарвежскую, альбо нямецкую і швейцарскую. Праблема, звязаная з гэтым, наступная: канон ёсць у кожнай нацыянальнай літаратуры, але сітуацыя з яго фарміраваннем можа быць розная: у першым выпадку ёсць вялікая колькасць матэрыялу, яго лішак, а ў другім — класікаў даводзіцца шукаць... І ці падобныя ў такім разе спосабы кананізацыі ў рускай і беларускай літаратурах? Так, «паўкласік» у адной літаратуры мог бы быць класікам першага шэрагу ў іншай літаратуры...

Другі момант: як быць з суадносінамі мовы, якой напісаны творы, і нацыянальнасцю? Які крытэрыў з'яўляецца вызначальным для таго, да якой літаратуры адносяць пэўнага аўтара? Савецкая эпоха дала шмат прыкладаў своеасаблівых супярэчнасцей паміж нацыянальнасцю і мовай альбо двухмоўем аўтара. Варта згадаць феномен Чынгіза Айтматава: кнігі, з якіх пачыналася яго слава і за якія ён атрымаў узнагароду, напісаны на роднай кіргізкай мове, але познія яго тэксты — на рускай мове, хаця ў рускі канон ён не ўваходзіць...

Ганна Кісліцына, загадчык аддзела тэорыі і гісторыі літаратуры, дацэнт, доктар філалагічных навук:

— Розніца ў фарміраванні беларускага і рускага канона вялікая. Яна вынікае з параўнання дзвюх гісторыяў літаратуры. Мова, дарэчы, тут не мае прынцыповага значэння. У беларускай, якія сфарміраваліся як нацыя з канца XIX стагоддзя і залежалі спачатку ад Польшчы, а потым ад Расійскай імперыі, літаратурны канон стаў складацца з пачатку XX стагоддзя. Адносна нядаўні пачатак звязаны з тым,

не мог сфарміравацца і канон. Толькі з'яўленне ў 20-х гадах XX стагоддзя работы Максіма Гарэцкага «Гісторыя беларускай літаратуры» паклала пачатак гэтаму працэсу.

Для пісьменнікаў, якія стваралі беларускі канон, праблема была не ў малой колькасці тэкстаў, а ў іх шматмоўнасці: творы пісаліся, акрамя як па-беларуску, на ідыш, па-руску, па-польску.

Максім Гарэцкі вылучыў тры кірункі, што леглі ў канон: фальклор, літаратура апалячанага шляхты і літаратура расійскай культуры.

Цікава падышоў да праблемы стварэння канона крытык Адам Бабарэка, які не прымаў некаторыя кірункі, напрыклад, рамантызм ён лічыў чужым для беларусаў. У выніку многія аўтары, якія нарадзіліся на беларускіх землях, былі выцеснены — ніхто не шукаў у іх творах, напісаных не па-беларуску, нічога беларускага. Так, А. Бабарэка выказаў імкненне стварыць канон згодна з уласным уяўленнем, без апеляцыі да замежнага досведу, з чыстага аркуша.

Асаблівасць нашага літаратурнага канона і ў тым, што ён звязаны са зменай сацыяльна-гістарычных парадыгмаў: рэвалюцыя 1917 года; паслясталінская адліга, калі са ссылак вярнуліся многія нашы пісьменнікі і іх наноў трэба было ўводзіць у літаратуру, фармальныя цяжэнні ў іх творах замяняюцца на сацыялістычны рэалізм; вяртанне літаратуры, напісанай на іншых мовах, пачынаючы з перакладу «Песні пра зубра». У 1990-я гады канон папоўніўся аўтарамі, якія былі ў эміграцыі альбо рэпрэсаваныя. Увайшло многа тэкстаў, напісаных па-польску.

цікаваць да фальклорнага матэрыялу — менавіта там найбольш фіксуецца нацыянальны вобраз свету. Ажыццяўляецца пошук эстэтычнай формы, спецыфічнай, нацыянальнай — так у нашай літаратуры ўзнік нацыянальна маркіраваны жанр — абразкі. Гэта форма выяўлення нацыянальнай ідэі. Прычым гэта датычыць не толькі эстэтычных практык пісьменніка — у крытыцы тое ж. Так, пра пошукі формы пісаў Ігнат Канчэўскі, альбо Абдзіраловіч, у кананічным творы «Адвечным шляхам»...

Па вялікім рахунку, гісторыя літаратуры — канон...

**Аліса БРАТКА
Фота Марыны ВАРАБЕЙ**

Пайшоў, каб вярнуцца

Павел Вераб'ёў, Паша, адзін з маіх сяброў, які пайшоў у вечны вырай услед за Алесем Пісьмянковым, Валодзем Маруком... Чарговая страта... Дай Бог, каб пачакалі і не сыхадзілі за ім тыя, хто быў з намі і ў сумоўях, і за бяседным сталом, і ў сумесных вандроўках, і на старонках таго ж «ЛіМа», іншых нашых выданняў.

калгасаў, фермеры і пчалары. Пчолы для Вераб'ёва былі не толькі заняткам — часткай яго жыцця. Ён прысвяціў ім сваё дзецішча, газету, якую заснаваў і выдаваў, якую любілі і чыталі ўсе пчалаводы краіны.

Паша, як і да ўсяго ў жыцці, да пчаларства ставіўся адказна і сур'ёзна, не любіў і змагаўся з тымі, хто ператвараў заняткаў у прасты бізнес, хто хітрыў і падманваў даверлівых пакупнікоў няякасным мёдам.

Паша паспытаў хлеб і камсамольскага работніка, і галоўнага рэдактара самай масавай на той час газеты «Знамя юности», але захацеў вярнуцца да творчасці.

У той час яго паклікаў на працу Алесь Пісьмянкоў, які тады ўзначаліў штотыднёвік «Літаратура і мастацтва». Для выдання гэта быў няпросты час: накіпіліся даўгі, газету не хацелі браць у друкарню. Спатрэбіўся Пашаў журналісцкі і адміністрацыйны вопыт.

І Вераб'ёў разам з сябрам «вырульвалі» сітуацыю, і штотыднёвік паспяхова пераадолеў усе рыфы і выйшаў у нармальнае плаванне.

А Паша папрасіўся з пасады намесніка і стаў проста аглядальнікам.

Але праз гады, таксама ў няпросты для выдання час, лёс паклікаў Вераб'ёва ў новы выдавецкі дом, дзе сярод іншых выданняў быў і яго «ЛіМ».

А затым мы сустрэліся на Чырвонай, у Доме радыё, калі Вераб'ёў узначаліў радыёстанцыю «Сталіца».

Для Пашы гэта быў не самы зорны яго час, і ён вельмі перажываў, бо быў чалавекам, схільным да роздуму

і аналітыкі, а радыё для моладзі патрабавала хуткай рэакцыі, іншых рытмаў, мабільнасці і дынамізму...

Няпроста складалася для яго і жыццё па-за межамі радыйных сцен. Ён рваўся да сваёй гаспадаркі, марыў стварыць аграсядзібу і не раз гаварыў мне, што сапраўднае яго прызвание — селянін, хлебароб.

У вёсцы прайшло яго дзяцінства, вёскай ён жыў і ў горадзе, так і не стаўшы душой сталічным жыхаром.

Гэтае яго душэўнае адчуванне прароча падмеціў у свой час сам Міхась Стральцоў, які, прачытаўшы верш пачаткоўца ў Слаўгарадскай раёнцы, рэкамендаваў яго для ўдзелу ў семінары маладых пісьменнікаў краіны.

Сціпласць і чысціня, далікатнасць і непахісная перакананасць прыцягнулі ўвагу да маладога паэта такіх карыфеяў, як Міхась Стральцоў і Рыгор Барадулін.

Вось як пісаў Рыгор Іванавіч у прадмове да першай кнігі Вераб'ёва «Крытычная маса»:

«У асобе Паўла Вераб'ёва маладая беларуская паэзія мае прыклад супадзення характару творцы з ягонымі вершамі. Гэта паэзія стрыманая ў пачуцці, уважана розумам, прапушчана праз сэрца».

І заканчвае прадмову так:

«Павел Вераб'ёў ранішні і безабаронны, даверлівы і шчыры, ідзе да цябе чыгач. Прымі яго і паэзію ягоную адпаведна! Не ўкрыўдзі! Не абразь абыхаваццю».

Забягаючы наперад, скажу, што не кожны ўспрыняў належна гэты заклік народнага паэта. Паэзія Паўла не атрымала, на жаль, таго заслужанага водгуку, не стала фокусам рэйтынгаў і апытанняў, не сабрала вялікай колькасці хвалебных рэцэнзій і водгукаў.

Другую і, як аказалася, апошнюю кнігу, што выйшла аж праз пяць гадоў, Вераб'ёў назваў ««Не трэба вас»».

Ён піша:

*У небе страшна загуло,
Пад шквальным ветрам вербы гнуцца.
Мяне так доўга не было,
Я да сябе хачу вярнуцца.*

Асабістыя трывогі і перажыванні непа-рыўна звязаны з Радзімай, з лёсам блізкіх людзей. І паэт жадае:

*Не помніць цемрачы жуду,
Не помніць здрадніцтва і гнусі.
Мой краю родны, я — вярнуся
І больш нікуды не пайду.*

Услед за Барадуліным магу пацвердзіць, што характар Паўла супаў з яго вершамі. У кнізе ён выказаў і расчараванне здрадамі былых сяброў, і трывогу за лёс краіны, і клопат пра маральную чысціню, сумленнасць і праўду.

У апошнія гады ён тэлефанаваў не так часта, але нашы размовы цягнуліся не адну гадзіну. Часам я нават стамляўся і казаў Паўлу: «Ну давай прадоўжым гаворку заўтра», але ён не хацеў развітвацца. А потым зноў замаўкаў на дні і тыдні.

«Ведай, што я цябе люблю, сыне!» — звычайна заканчваў гаворку. І мне нават было няёмка ад такіх слоў, якія ў наш час нячаста гавораць дарослыя людзі.

Вестка аб яго смерці была нечаканай. Ды хіба можна чакаць такога ў дачыненні да яшчэ не старога чалавека.

Пахаванне было сціплым і нешматлюдным.

І я застаўся цяпер з яго кнігамі, з успамінамі пра «ранішняга, даверлівага і шчырага», як яго назваў Рыгор Барадулін.

Навум ГАЛЫПЯРОВІЧ

Гуманізм як панацэя ад бед

У юбілейных успамінах пра паэта Пятра Сямінскага (1963—2021) неабходна пазбегнуць банальнасцей. Задача няпростая, але я паспрабую. Трэба пастарацца абхітрыць лёс, каб застацца аб'ектыўным, абыйсці прыныцы «або добра, або ніяк», не пусціцца ў татальную кампліментарнасць, не ліслівіць, не славасловіць. І галоўнае — не падманваць сябе (напрыклад, кажучы пра паэта ў форме цяперашняга часу). Як і ён стараўся быць шчырым з намі і з сабой.

Я зусім не збіраюся шукаць у радках гэтага аўтара фармальную дасканаласць, тым больш што і гэта задача не з лёгкай. Пабудаваны Пятром Сямінскім літаратурны свет нагадвае ідэалістычны паноптыкум — дзе дабро заўсёды перамагае зло, дзе шчасце дасягаецца толькі сумленнай працай, дзе сяброўства і каханне шчырыя, сапраўдныя, а не віртуальныя. У такой лубачнай прастаце — яго самабытнасць. З дапамогай гэтага ўмоўна-фантастычнага свету можна эфектыўна выходзіць так званага новага чалавека, працавітага, прыстойнага, свядомага нашчадка-земляка. І, як бы цяжка ні было, паэт, педагог па прызначэнні гэта рабіў. А калі асабліва абстралялася адчуванне непадабенства свету фантазій з суровымі рэальнасцямі, у слова Пятра Яраслававіча з'яўляліся трагічныя інтанацыі:

*Я плакаў на руінах першай мары,
Прымаў ад злога лёсу ў твар удары.
Над Кронам Гародні самацвет
Я лашчыў і як сын, і як паэт.*

Для мяне заўсёды надзвычай важныя асабістыя якасці маіх калег, магчымасць разлічваць на падстаўленае ў патрэбны момант плячо. І ў гэтым сэнсе Пятра Сямінскага смела можна ставіць у прыклад. Калі трэба было напісаць лірычнае прысвячэнне, паэтычнае віншаванне, адгукнуцца мастацкім словам на юбілей прадпрыемства-спонсара або на іншую значную нагоду, Пётр ніколі не адмаўляў. У адрозненне ад іншых калег, якія не маглі, не хацелі пераступіць праз уласны прыныцы «па замове не пішу».

Азіраючыся назад, можна сказаць, што асноўныя тэмы творчасці і базавыя жыццёвыя каштоўнасці Пятра Сямінскага супадаюць. Гуманізм у слове і па жыцці — як панацэя ад усіх бед, маленькіх і вялікіх. Усім сэрцам любіць жыццё і людзей, любіць сваю родную зямлю, яе мінулае і сучаснасць — запавет, без вернасці якому ў нас не атрымаецца крочыць далей, лейтматывам гучыць у радках паэта:

*Мы ў каханні табе прынародна
Прызнаемся з наплывам надзей,
Таямнічы, чароўны наш Гродна,
Горад-мара і горад-музей.*

Або яшчэ:

*Птушак далеч прымае
І чужыя гаі.
Я ж — часцінка жывая
Гэтай шчырай зямлі.*

Пётр Сямінскі нарадзіўся ў вёсцы Каўбасіно, літаральна побач з горадам. Сёння тут красуюцца кварталы са шматпавярховых дамоў і ходзяць тралейбусы. Жыццё няспынна рухаецца наперад. Паэт заўсёды радаваўся прагрэсу; яго фантазіі часам па-дзіцячы наіўныя, часам гратэскавыя, невыпадкова напоўнены глабальна-касмічнымі матывамі. Творчая філасофія Пятра Сямінскага падвяргае скрупулёзнаму даследаванню, выпрабаванню на жыццёвы патэнцыял лёс усяго чалавечтва:

*Непрызнанасць — не д'яблава кара,
А надзеі лядзях сярод зім.
Непатрэбна нам многа Ікараў:
І адзін стаў вядомы не ўсім.*

«Адным з цэнтральных матываў паэзіі з'яўляецца тэма кахання», — можна было б напісаць, калі б гутарка ішла не пра Пятра Сямінскага. Ніякіх штампай! Пра каханне гэты фізік мог напісаць так, як не дадзена іншым лірыкам. Як бы падкрэсліваў, што кахаць жанчыну — шчасце і цуд, карпатлівая і адказная праца, гэта не толькі натуральна, але і надзвычай прывабна, змястоўна, паэтычна:

*Злы салавей абуджае рамансамі.
Ные душы быццам бы ад ляза.
Дай ты нам, лёс, пэндзаль з новымі шанцамі,
Выратуй нас, асалоды сляза...*

Магчыма, у вершах Пятра Сямінскага не было таго, што выклікае захапленне ў крытыкаў. Магчыма, працэс творчага пошуку быў не менш важны (а магчыма, і больш), чым яго вынік. Неабходна сказаць пра яго рашучую гатоўнасць пашыраць гарызонты мастацтва. Варта згадаць яго захапленне мадэрнізмам, рознымі эксперыментальнымі з'явамі — гульнёй з гукамі, з формамі паэтычнага тэксту, таўтаграфамі, графічнай паэзіяй і г. д. А яго экспромты-бурымэ заслугуюць

асобнага аповеду. Тут роўных нашаму Пятру на беларускай паэтычнай сцэне не будзе яшчэ доўга. Аўтар некалькіх зборнікаў пародый, ён не саромеўся высмеяць чужыя недахопы. Калі на публіцы паэтычныя пародыі прадстаўляліся ім у выглядзе яркіх драматычных мініячур, было зразумела, што перад намі творца не ў звычайным фармальным сэнсе, а сапраўднае адкрыццё; нашмат больш, чым проста пісьменнік.

Так, гэта быў самы экспрэсіўны з усіх паэтаў Прынёмання, паэт-імправізатар, паэт-артыст. Аднойчы падчас свайго паэтычнага перфомансу Пётр разбіў аб падлогу керамічны кубак. Аскепкі разляцеліся па ўсім памяшканні чытальнай залы. Присутная тут старшыня нашай абласной пісьменніцкай арганізацыі Людміла Антонаўна Кебіч доўга не магла дараваць паэту такую выхадку. Потым, вядома ж, даравала. Таму што як дасведчаны, мудры кіраўнік разумела: яму — можна, гэты творца існуе ў мастацтве менавіта так, інакш не ўме! Эпатаж, непрадказальнасць, эмацыянальнасць на грані фолу рабілі яго выступленні непаўторным тэатрам аднаго паэта. Такім жа выглядала яго жыццё — часам няўдзячным, незразумелым, часам нейкім казачна-незвычайным, але сапраўдным жыццём чалавека на сваім месцы, у сваёй нязменнай ролі. У такіх выпадках па-абывацельску скептычна кажучы: «Гэта ўсё лірыка». А з усяго гэтага на самай справе складаюцца творчы лёс Пятра Сямінскага, яго ўласны вобраз, яго ўнутраны свет. І гэтым тлумачыцца сяброўская мянушка: «Пётр — лірычнае нутро».

...У канцы мая з дня нараджэння гродзенскага паэта Пятра Сямінскага спаўняецца 60 гадоў. Яго адсутнасць на ўласным юбілеі таксама хочацца ўспрымаць дзіўным перфомансам, загадкавым эксперыmentам ці нейкай нечаканай выхадкай. Але ж дараваць яе немагчыма.

Дзімтрый РАДЗІВОНЧЫК
Фота Анатоля АПАНАСЕВІЧА

Мікітавы дубкі, або Вяртанне да сваіх каранёў

Трымаю ў руках кніжную навінку Выдавецкага дома «Звязда» — «Калаўрот хлапечых прыгод» Анатоля Экава. Яркая, запамінальная назва дзіцячай кнігі з абавязковай рыфмай — адметная рыса пісьменніка. Шматлікім прыхільнікам таленту Анатоля Экава гэтая рыфмаваная падказка дапамагае без асаблівых цяжкасцей арыентавацца на кніжных паліцах крам.

на балацявіне хлопцы лавілі кошыкам уюноў, у лесе выпальвалі шэршню, якія жылі ў дуплах дрэў, ганялі шайбу, глядзелі тэлевізар. І каштоўнасць такога сяброўства будучы пісьменнік, а тады звычайны вясковы хлопчык, асэнсаваў, калі брат Пятро паехаў вучыцца ў Гомель. Аўтар шчыра прызнаецца: «А я ўмонт як бы асірацеў, бо ніякія іншыя заняткі ніколі не маглі замяніць тых, якія дарыў мне траюрадны брат. Мой сапраўдны анякун».

Асэнсаваўшы, які ўрок пашчасціла атрымаць у дзяцінстве Анатолю Мікалаевічу, задаецца пытаннем: ці не аддае ён цяпер сваёй творчасцю тыя дабрны, пяшчоту і сяброўства маленькаму чытачу, такому ж адкрытаму да ўсяго, безабароннаму і доверліваму, якім ён быў сам у залатыя дні дзяцінства?

А ката Ваську ў трох былых аўтар надзяляе чалавечымі якасцямі: адданасцю, смеласцю, адвагай, жывой цікаўнасцю. Часам здаецца, што ў ката і аўтара ёсць нешта агульнае: жывёла такая ж назіральная ды з чуллівай душой. Як сапраўдны дэміург, умешваецца ў ход самога жыцця і мяняе страшнае і непазбежнае на шчаслівую канцоўку. Як было з куранятамі ў былі «Пастух-вартаўнік». І нават калі аўтар крыху і прыдумаў што — чытач абавязкова даруе і не застаецца ў крыўдзе, бо кожны, я ўпэўнена, хацеў бы мець побач такога сябра.

А вось у расповедзе «Толькі з гаспадаром» выразна вымалёўваецца вобраз аўтара. Пачуццё віны, акія неадплатнай удзячнасці і любові да нямолага бацькі, які сыходзіць з жыцця, як не закрыты гештальт, сведруе душу сталага, дарослага, які ўжо сам зрабіўся дзедам.

Аповесць «Мікітавы канікулы, або Гарадскі хлопчык у вёсцы» Анатоля Экаў назваў амаль дакументальнай. На мой погляд, у ёй аўтар з вышыні пражытых гадоў апавядае пра самае галоўнае ў жыцці кожнага чалавека і яго самога. Перадаць нашчадкаў памяць, любоў, павагу да свайго роду, замацаваць іх пакуль яшчэ квольны карэнчыкі ў роднай зямлі, каб не сталі манкуртамі, каб не скончыўся род, каб усё, што зрабіў, не было дарэмным. І каб падхапілі нашчадкі, калі прыйдзе час, агмень твой і дарабілі нязробленае. Ці не ў гэтым сэнс жыцця?

З цеплынёй Анатоля Мікалаевіч звяртаецца да светлага вобраза маці. Згадвае, як яна, калі брала іх з братам па рыбы, заўсёды співала. Згадвае, якая яна была апантаная грыбніца: «Заўсёды вярталася з лесу з поўным кошыкам грыбоў. А то яшчэ і ў хустку, завязваючы яе ражкі, набярэ».

Распавядае ўнуку пра свайго руплівага працаўніка-бацьку, першага дарадцу ва ўсіх справах.

Вучыць унука Мікіту — галоўнага героя аповесці — падоўжыць век прашчураў памяццю пра іх справы. Так, не спілавалі старую, даўно аджылую яблыню. Яе пакінулі як напамін пра дзеда, бо гэта адзінае, што засталася з таго, да чаго дакраналіся яго рукі. Наогул, дрэвы займаюць асобнае месца ў творчасці пісьменніка. Вобраз яблыні атаясамліваецца з сям'ёй, сувязю з продкамі, дуб — з сілай, з народамі, яго духоўнай еднасцю.

«Былі дрэвы, — піша аўтар пра родны лес, калі звяртаецца да ўнука, — на якіх я заўсёды мог дакладна

вызначыць, дзе знаходжуся. Так што, калі і заблукаў, у мяне меўся свой арыенцір. Выйшаў на пэўнае дрэва — ага, значыць, дахаты мне ў той бок. Тым больш што на перакрываванні лінейных дарог, якія абазначалі межы лясных кварталаў, высіліся іматвекавыя волаты-дубы. Яны ахоўваліся дзяржавай як помнікі прыроды. Хіба што для маланак закон быў не пісаны — лупілі ў іх падчас навальніц што ёсць сілы, аж трэскі ляцелі. Дубы ж стаялі як громаадводды. Крый божа, схавацца пад імі, калі ў лесе заснее навальнічная навала. Гэтае правіла ведалі ўсе жыхары — і вялікія, і малыя».

Асабістым прыкладам далучае дзед Мікітку да стваральнай працы. На адной з прагулак завёў малога ў зялёную дуброву, дзе шумяць і яго дубы. Калісьці, яшчэ хлопчыкам, пашчасціла аўтару трапіць на пасадку дрэў. Гэтая падзея вельмі ўзрушыла Мікітку. І, пакуль дзед зачаравана ўзіраўся ў вершаліны дрэў, слухаў іх гаманкі пошум, унук збіраў жалуды. Цяпер каля хаты растуць і Мікітавы дубкі.

Асабліва ўразіў Мікіту апавед дзядулі пра тое, як яны ў маленстве з братам Пецем награвілі на падасінавікавую паляну. Такую вялікую, што за два разы не змаглі прынесці і паловы грыбоў з той паляны. Па словах дзеда, гэта быў адзіны выпадак у яго жыцці, калі давялося пакінуць грыбы ў лесе. Маленькаму апантанаму грыбніку ўяўлялася чырвоная ад падасінавікаў паляна. І, вядома, ён таксама марыў пра такую ўдачу.

З цікавасцю слухае хлопчык, а часам і распытвае дзеда, калі што незразумела, пра яго вясковае маленства: якім яно было, у якія гульні тады гулялі. Акрамя звычайных, заўсёдных дзіцячых забаў, якія любяць і сучасныя дзеці, — хакей, футбол, хованкі, катанне на роварах, — была адна, што з часам забылася, але вельмі ўразіла Мікітку. Гэта гульня ў партызан. З лагоднай усмешкай дзядуля падтрымаў здагадку кемлівага ўнука, што перамога была заўсёды на баку нашых. У размове закрунулі і балючую для іх сям'і тэму, звязаную з Вялікай Айчыннай. Дзед распавёў пра небяспечны занятак тагачасных хлапчукоў — па акупах ды траншэях вышукваць зброю. Ішлі цяжкія баі, вось хлапчукі і шнырылі па лясках. На адной з такіх мін і падарваўся родны брат бабці. Вось так закрунула рэха вайны і іх сям'ю, прынесла гора.

Вёска, у якой бавіць час Мікітка з дзедам на канікулах, туліцца да чыгункі, і таму яшчэ са двара чуваць, як па рэйках гручочуць цягнікі. І Мікітка ўжо нават разбіраецца, які з іх пасажырскі, а які нагужаны таварны, бо ў кожнага свой грукат. І аднойчы, даведаўшыся, што электрычка робіць у іх вёсцы аж цэлых два прыпынкі, а ў райцэнтры — толькі адзін, быў вельмі здзіўлены: маўляў, чаму тады райцэнтр менавіта там, а не ў іхняй вёсцы?

У дзеда з унукам ёсць яшчэ адна цікавая гульня: калі яны вандруюць па вясковых вуліцах або па лесе, то вучаць беларускую мову. Робяць гэта так: словы з рускай мовы перакладаюць на беларускую. Так, Мікітка з дапамогай дзеда ўпершыню назваў сваімі імёнамі на роднай мове бэз, канюшыну, святаяннік. Упершыню паспраўднаму, як дарослы, распісаўся ў фармуляры, калі дзед запісаў яго ў вясковую бібліятэку.

Змест кнігі напоўнены цеплынёй і гумарам. І хаця на форзацы пазначана, што выданне адрасавана дзецям малодшага ўзросту, раю чытаць усёй сям'ёй. А як інакш?! Калі кніга пра наша адвечнае, беларускае — пра вяртанне да сваіх каранёў.

Іна ФРАЛОВА

Лета, сябры, прыгоды

Захапляльныя прыгоды, маральна-этычныя праблемы, напружанне, што бярэ ў палон з першай старонкі расповеду, — усё гэта чытач знойдзе пад вокладкай кнігі для дзяцей Міхаса Зарэмбы «Арэхавы Спас. Паддаўкі», што нядаўна пабачыла свет у Выдавецкім доме «Звязда».

Творы апавядаюць пра жыццё вясковых хлапчукоў і іх недзіцячыя гульні з «цацкамі», там і тут пакінутымі вайной. Герояў апаведаў адразу ўспрыма-

еш як блізкіх, знаёмых, «сваіх» — партрэты іх выпісаны псіхалагічна дакладна — суперажываеш ім і спачуваеш. Напрыклад, «бязбацькавіч» Пеця, татку якога несправядліва абвінавацілі і забралі ўночы. На плечы падлетка часткова кладзецца адказнасць за малодшых сястру і брата, а таксама за маму і бабулю. І тут ён з сябрам знаходзіць у лесе міну, і дзеці спрабуюць яе ўзарваць...

Калі супаставіць біяграфічныя звесткі аўтара з расповедамі пра герояў апавядання «Арэхавы Спас» («...Дагараў жнівеньскі дзень. Плыло на небасхіле пятае пасляваеннае лета, якое ледзьве не стала апошнім у жыцці двух хлапчукоў.

А год нараджэння Пеці і Янкі выпаў на векапомны сорак першы») — здагадваешся, што Міхас Зарэмба піша пра сябе, пра сваё пасляваеннае дзяцінства: нарадзіўся будучы пісьменнік у 1941 годзе ў вёсцы Знаменка на Лагойшчыне.

Цікавая проза М. Зарэмбы і тым, што пісьменнік выкарыстоўвае адметныя беларускія слоўцы, якія не на слыху — ведае іх не кожны дарослы. Прычым ён падае іх так, што значэнне слова, калі яно не зразумелае, вынікае з кантэксту, напрыклад: «Спыніліся ля высокага куста і пачалі мышкаваць пад ім, разграбаючы сухое, шархоткае лісце. Потым трэслі гонкія лясчынны, радаліся кожнай сваёй удачы. Шукалі, мышкавалі, і раптам Янкавы пальцы шкрабанулі па чымсьці цвёрдым...»

Дарэчы, апавяданне «Арэхавы Спас» уключана ў спіс твораў для дадатковага чытання вучэбнай праграмы па беларускай літаратуры для 5 класа сярэдняй

школы, але цікавае яно будзе і малодшым школьнікам, і старэйшым.

У апавяданні «Паддаўкі» аўтар больш засяродзіў увагу на праблемах уземаадносін з ровеснікамі, а таксама на пакутах выбару: чым сапраўднае сяброўства розніцца ад фальшывага? Чаго варта ўяўнае сяброўства і чым даводзіцца плаціць за крокі, што робіш насуперак сумленню. Расповед будзе цікавы сучасным падлеткам, якія таксама штодзённа вымушаны вырашаць складаныя маральна-этычныя пытанні і не заўсёды знаходзяць у сабе расшчучасць папрасіць дапамогі ў дарослых, дый не заўжды тыя з'яўляюцца аўтарытэтамі для дзяцей.

Кніга Міхаса Зарэмбы будзе карыснай не толькі школьнікам — на прыкладзе герояў можна распачаць гутарку з дзіцем, растлумачыць пэўныя сітуацыі. Упэўнена, апавяданні спадабаюцца і дарослым, якія будуць чытаць разам з дзецьмі.

Аліса БРАТКА

3 добрым словам пра земляка

У «Выдавецкім доме «Звязда» выйшла кніга, прысвечаная пісьменніку 1960-х — Ігару Хадановічу. Асабіста для мяне гэтая падзея надзвычайная. З маленства Ігар, мой зямляк, прысутнічае ў маім уяўленні як нешта дарагое і страчанае. Хаця ведаю пра яго толькі ад дарослых.

Кажуць, час усё расстаўляе па сваіх месцах. А я дадала б: і людзі, тыя, хто не раўнадушны да мінулага, хто вяртае да нас незаслужана забытыя імёны. Вацлаў Матусевіч, таксама мой зямляк па Дзяржыншчыне, робіць гэта самааддана. Выхад кнігі абудзіў і мае ўспаміны...

Не страчваецца дарагое...

Напэўна, у кожнага ў душы ёсць куточкі, дзе захоўваецца самае патаемнае, якое стала з гадамі асабліва каштоўным і дарагім. Тое, пра што хачу згадаць, датычыць майго юнага ўзросту і звязана з нявыказанай журбой і светлым сумам...

Месца майго нараджэння — вёска Навасады Дзяржынскага раёна, дзе гадавалася да школы пад наглядом любай бабулькі Марыі Піліпаўны Сантаровіч. Яна, школьная настаўніца, адкрыла перада мной дзіўны свет жыцця ва ўсіх яго радасных і гартных праявах.

Бабулю, пасля заканчэння ў 1936 годзе педагогічнага вучылішча накіравалі ў незнаёмую вёску, дзе, па яе перакананні, павінна было быць шмат садоў (нездарма ж назва вёскі такая!). Так было насамрэч, і не адно дрэва, цэлы сад, пасля пасадзіць мая бабуля. І каля хаты, і каля школы з'явіцца пахучы бэз, беластвольныя бярозкі. Маладзенькай настаўніцы, якая апынулася ў чужых людзях (у вёсцы, як вядома, кожны навідавоку), трэба было абжывацца, а галоўнае — заваяваць давер у дзяцей, іх бацькоў.

На той час, як вядома, у сельскай мясцовасці жыло шмат людзей, у сем'ях — не менш за пяць дзяцей. Таму і пачатковыя школы працавалі амаль у кожнай вёсцы. Настаўнікі вялі паміж сабой сяброўства. Я гэта добра ведаю, бо бабуля нярэдка называла імёны сваіх калег з вёсак Крыштафова, Пяніна (Корань), Дзямідавічы (Чэрнікава). Іх амаль кожны тыдзень выклікалі на нарады ў райцэнтр, дабірацца да якога

пехатой даводзілася па 15—18 кіламетраў у адзін бок. Таму часцяком ішлі разам, гаманілі пра ўсё, чым займаліся на працы, як жылі, што хвалявала, дзяліліся сваім, асабістым. Яшчэ важна было трымацца ў дарозе адно аднаго, бо пасля вайны па ваколіцах блукалі незнаёмыя людзі (хто ведае, які ў каго намер). Больш за тое, у тутэйшых лясках развівалася шмат ваўкоў, сустрача з якімі не абяцала нічога прыемнага. Аднаго разу перад бабуляй паўстаў такі начны вандроўнік. Яго вочы свяціліся злавеснымі агеньчыкамі. У мяне і цяпер па скуры бягуць мурашкі, калі згадваю гэтую гісторыю, расказаную бабуляй падчас баўлення аднаго з вечароў на нашай любімай печы.

Першай кнігай, якая пакінула ў мяне незабыўныя ўражанні, стаў раман І. Шамякіна «Крыніцы», знойдзены на паліцы вытанчанай этакеркі, дзе бабуля захоўвала самыя каштоўныя для яе рэчы. Прысвечаны вясковай інтэлігенцыі, паграмадзянску смелы і праблемны, твор знайшоў шырокі водгук у настаўніцтва. Думаю, была гэтая кніга і ў бабуліных калег, і яны не абышлі ў размовах вобразы кніжных герояў, прымяраючы іх супярэчлівыя характары на сябе.

Хадановічы (менавіта так мае родныя называлі Марыю Ігнатаўну Хадановіч) — настаўніца з вёскі Шпількі — мела ў нашай сям'і асаблівую павагу. Не прыпомню, каб гэтая жанчына калісьці наведвала нас, а вось я аднаго разу дакладна пабывала ў яе хаце ў Шпільках, пабачыла гаспадыню ўжываю.

Бабуля некалькі разоў наважвалася на сустрэчу, ды ўсё не выпадала. (Вядома, колькі клопатаў улетку ў вёсцы.) І вось настаў той чудовы ранак, калі мы выправіліся ў дарогу, ведаючы, што яна няблізкая (кіламетраў восем ад Навасад да Шпілек). Але бабулі, відаць, так карцела пабачыцца, што мы не сталі шкадаваць сваіх ног. Мне, сямігадовай чамучцы, хацелася новых, нязведаных уражанняў. Такі далыні паход за ваколіцы нашай вёскі мне здаўся чароўным падарожжам, якое і сапраўды яскрава запаміналася на ўсё жыццё. Не скажу, каб мы тады стаміліся.

Няхай і цымяна, але ўяўляю сабе Хадановічы: яе невысокага росту постаць, добразычлівыя адкрыты твар — тыповы для жанчыны беларускай вёскі. Але яго адрознівалі і рысачкі адухоўленасці, высакароднасці,

уласцівыя інтэлігентнаму чалавеку. Так было ў кожнага настаўніка, галоўнага на той час мясцовага асветніка. Гэтыя людзі, адукаваныя, дасведчаныя, неслі святло ў юныя душы. Настаўнік у пэўнай ступені спраўджаў заветную мару сялян: даць дзецім адукацыю, каб тыя змаглі «выбіцца ў людзі». Нездарма ў вёсцы маю бабулю ўсё яе жыццё паважліва называлі Настаўніцай. Яно і не дзіўна, што і ў самой Марыі Ігнатаўны Хадановіч сын пайшоў па шляху творчасці. Атмасфера ў сям'і спрыяла яго духоўнаму росту.

Больш за ўсё мне запамніліся вочы Хадановічы. Яны засвяціліся, калі на парозе сустракала гасцей, але глыбокі смутак залёг на іх самае блакітна-шэрае дно і не даваў вырвацца на волю пявучай радасці. Яна адразу пасадзіла нас за стол, частавала свойскімі прысмакамі. Жанчыны слухалі ўважліва адна адну, часам глыбока ўздыхалі, прымаўкалі... Я, нягледзячы на свой малы ўзрост, суперажывала ім, часам, можа, і не разумеючы душэўны стан дарослых.

Маю бабулю з гэтай жанчынай зблізіла не толькі педагогіка, але і трагічнасць лёсаў. У студзені 1966 года загинуў Ігар Хадановіч. Як гэта было, тады, у сілу свайго ўзросту, не ўсвядоміла, з цягам часу мне стала зразумела — бэссэнсоўна, па-дурному, ад рукі бандыта.

У сакавіку 1967 года памёр мой дзед Віталь, якому б жыць ды жыць. Для бабулі гэтая страта ператварылася ў бясконцы боль — так моцна яна кахала мужа. Бабуля па-мацярынску спачувала сяброўцы — Ігар нарадзіўся ў 1940 годзе, быў равеснікам яе дачкі, маёй маці Валі.

Крыўда не пакідала і ад таго, што вайну перажылі — ліхадзейны час, бяда магла напаткаць у любую хвіліну. Выжылі, акрыялі. Мужчыны пакінулі белы свет, калі жыццё наладзілася і абяцала светлую будучыню. Як вядома, у сярэдзіне 1960-х такі было: час рамантыкаў і здзяйсненняў у савецкім грамадстве.

Тады ў маю свядомасць увайшло невядомае датуль слова «пісьменнік». Пра Ігара мае блізкія казалі як пра вельмі таленавітага чалавека, і шкадаванне ўзрастала ад таго, што абарваўся яго лёс з ненапісаным, недагавораным, няствораным... Чытаючы яго творы, упэўніваешся ў вялікім творчым патэнцыяле аўтара.

З вышні прахытых гадоў, з вопытам працяглай павязі з пісьменніцкай

арганізацыяй бачу яго, Ігара Хадановіча, не занятае месца ў літаратуры — такіх апантаных, няўрымслівых, з нястомным пошукам уласнага адметнага светапогляду сярод нас, сучасных творцаў (няхай мне прабачаць калегі па пярэ), не так і многа.

Жанчыны, страціўшы дарагіх людзей, як ніхто іншы, разумелі адна адну, роднасныя душы шукалі сустрэч. Тады своеасаблівым лекаваннем для маёй бабулі было маё нараджэнне, а для Хадановічы, па ўсім відаць, нараджэнне старэйшай дачкой Людмілай сына Юрыя. Бабулю, безумоўна, цешыў унук. Новае жыццё давала спадзеў на працяг роду.

Не ведаю, якім чынам, але ў нас у тыя гады з'явілася фота чарнявага хлопчыка ў зялёным касцюмчыку і чорных валёначках. Фатаграф зняў малага ў крэсле, у поўны рост. На адваротным баку фотаздымка напісана прыгожым почыркам: «На добрую памяць Леночке от Юры. (В залог будущего знакомства). Январь 1969 г., г. Минск». З Юрыем мы так ніколі і не пабачыліся. А раптам мае прыязныя бацькі зрабілі ўзаемны крок і мой здымак адрасавалі хлопчыку?

Шмат прамільгнула гадоў. Час ад часу ў пісьменніцкіх колах добрым словам згадваецца імя майго земляка Ігара Хадановіча. Калі чую такое, ахоплівае хваляванне — не страчваецца дарагое.

Алена СТЭЛЬМАХ

Невычарпальны зорак акіян...

Уладзімір Васько, які нарадзіўся ў 1937 годзе на Шчучыншчыне, у вёсцы Ліпічанка, многія гады жыў і працуе на Лідчыне. Амаль тры дзесяцігоддзі жыцця аддаў працы ў «Лідскай газеце» (ранейшая назва аўтарытэтнага на Гродзеншчыне выдання — «Уперад»). Быў у газеце і намеснікам галоўнага рэдактара. Аўтар паэтычных кніг «Прасветленасць» (1981), «На схілах берагоў» (1997), «Кругазварот жыцця» (2011)... Піша Уладзімір Гаўрылавіч і прозу.

Да мяне нядаўна трапіў зборнік Уладзіміра Васько «Неабдымнае», выдадзены сёлета, у 2023 годзе, у Лідскай друкарні. «Пад зорным дажджом я іду. // Марозная ноч над абшарам. // Збіваю лёдзінак сюду, // Па месяцы позіркам шару. // Забаўна на неба глядзець, // На Млечную брукаванку. // Эх, каб з каханай туды паляцець // Сёння ці заўтра раніца!» Такімі словамі пачынаецца кніга вершаў, баек, апавяданняў Уладзіміра Васько... Пісьменнік, асабліва гэта выяўляецца ў першым раздзеле кнігі — «Вершы», шукае яднання роднага, блізкага, часам даволі прыземленага, з зорным небам, касмічнай прасторай, невядомымі далягладзі,

дадае ў трывалае, зразумелае жыццё фантазій і летуценняў («Калумб», «Сны»). Але аўтар не застаецца паэтам «чыстай красы», радкі, здавалася б, толькі лірычнага сузіральніка жыцця часта набываюць выразнае грамадзянскае гучанне... Як, напрыклад, у вершы «Зварот да планеты Зямля»: «Непамэрны зваліўся цяжар // на цябе, дарагая планета. // То ўзрыў на табе, то пажар, // то кавідная цісне камета...»

Паэт, несумненна, — дзіця свайго часу. Яго сацыяльныя, грамадскія, журналісцкія актыўнасці звязаны з тымі дзесяцігоддзямі, калі іншая была вяскова ява, калі культура вёскі, яе грамадская вага займалі нашмат большае месца ў жыцці рэспублікі, краіны, народа. Таму і боль ад страт, ад таго, што не столькі вясельных галасоў гучыць у некалі шырокай, шматлюднай вясковай прасторы... «Баліць душа па роднай мове, // амаль закінутых садах, // па Акулярыцы — той карове, // якую пасвіў на лугах...» «Баліць душа па агародах, // што крапіваю зараслі, // па гладкіх санях на падковах, // па свежай, роўненкай раллі...»

Гэты боль, гэтыя сардэчныя, пакутлівыя перажыванні ад сустрэч з сённяшнімі малымі вясковымі паселішчамі (а ў разрад малых, неперспектыўных трапляе ўсё большая і большая іх колькасць) — своеасаблівыя мастацкія сімвалы, архетыпы, якія паэт

імкнецца захаваць ужо ў свядомасці чытачоў, перадаць у «архіў мастацкай памяці» наступных пакаленняў. І разам з тым У. Васько шукае таямніцу ўласнага паэтычнага лёсавызначэння, што таксама з'яўляецца выразнай адметнасцю кнігі «Неабдымнае»: «Невычарпальны зорак акіян, // невычарпальная крыніца думак нашых. // Душа мая, як новенькі баян, // пра многае вам песенна раскажа. // Ды клавішы не проста падабраць. // Я сам у іх губляюся, бывае. // А як прыемна людзям перадаць // усё, што ў падсвядомасці ўсплывае!»

У кнігу «Неабдымнае» ўвайшлі і шэсць апавяданняў: «Бляшанка», «Злы дух», «Нячыстыя грошы», «Жалеза перажыве чалавека», «Страта», «Пашчасціла». Пісьменнік занатоўвае тое, што сёння перад яго вачыма, зазірае ў далёкую памяць, узаўяляе эпізоды з жыцця пакалення папярэднікаў. Але ўсё творы вельмі блізкія, ідэйна роўныя. Аўтар спрабуе паказаць чалавека, «імкнецца адлюстраваць асобу з паводзінамі, характарам, вылучае ў дачыненні да сваіх персанажаў, герояў маральныя ацэнкі. І праз старонкі яго прозы гучыць ці не самае галоўнае пытанне жыцця: «Як пражыць, захаваўшы ў сабе чалавечнасць, людскасць? Як заўжды кіравацца толькі добрымі думкамі і дзеямі?..»

Што да раздзела «Байкі», то ён мог бы стаць, несумненна, асобнай паэтычнай кнігай. Уладзімір Васько добра знаёмы з паэтычнай культурай жанру. Праз сатыру, гумар выяўляецца традыцыйная для байкі алегарычнасць. Уладзімір Васько ў творах «Слізняк, арол і вол», «Сава», «Бабёр-браканьер» і іншых выяўляе сябе вартым вучнем беларускіх байкапісцаў Кандрата Крапівы, Уладзіміра Корбана, Эдуарда Валасевіча.

Раман СЭРВАЧ

«Іскры з хмараў-навальніц...»

Лета — час стваральнай працы, росквіту, буяння. І час натхнення: сама прырода з яе найпрыгажэйшымі краявідамі, найсаладзейшым водарам траў і кветак, найяскравейшымі цёплымі сонечнымі захадамі, меладычнымі спевамі птушак спрыяе таму. Як выглядае лета ў вершах айчынных аўтараў — вашай увазе.

Людміла ЯСЬКОВА

Мой родны край

Мой родны край Палескі,
Дзівосны, як вясна!
Як зорачкі-пралескі,
Як фарбаў навізна!

Цудоўны, як світанне,
Як сонечны прамень,
Як ветрыку дыханне,
Як ручаёў струмень!

Прыгожымі вачыма,
Як кветка сон-трава,
Глядзіць мая Радзіма
І лашчыць сінява!

Люблю цябе, мой краю,
За спеў святых крыніц,
За сонейка, што грае
На дыванах суніц,

За кожнае вяртанне
У родны кут буслоў,
За ішасця адчуванне,
За матчыну любоў!

Алена КОТАВА

Валошкавы вянок надзела лета,
Шмат у яго рамонкавых спадніц,
Хапае цёплых дзён, святла і кветак,
Хапае смачных у кошыку суніц.

І хопіць нам пяшчотных промняў сонца,
Блакiту неба, водбліскаў зарніц,
І хопіць нам сем колераў вясёлкі,
І будзе шмат адкрытых таямніц.

Ідзе яно, усміхаецца ішчасліва,
І кветкі ўсміхаюцца яму.
Ох, лета мілае, не будзь жа ты імклівым!
Бо рады надыходу мы твайму.

Васіль КАЗАЧОК

Чэрвень

Чэрвень-крэснік высякае
Іскры з хмараў-навальніц.
На паляне сярод гаю
Запаліў бакі суніц.

Лес цяжарны ад чарніцаў,
Дасняваюць буякі.
Хмельныя дажджом, вадзіцай
Ладзяць фэсты чарвякі.

Луг расквечаны пагодай.
Даль туманіцца ракі.
Водзяць дружна карагоды
Каля кветак матылькі.

Сонца позіркам ласкавым
Песціць росныя лугі.
Топчуць юную атаву
Таўстапузья стагі.

Свецяць чырванню клубніцы,
Нібы ўночы светлякі.
І, сасмяглыя, напіцца
Просяць неба агуркі.

Спраўны майстар, вочкі вішням
Чырваніць ды чэрніць.
Самавіты ён, увішны,
Працавіты чэрвень.

Галіна ЗАГУРСКАЯ

Мой самы лепшы сябар — бор.
Заўсёды ён мне нешта дорыць:
То спеваў птушак слаўны хор,
То корч, які нібы гаворыць,
Што ён сапраўдны лесавік
І абыходзіць бор па крузе,
Каб рос тут мажны баравік
Ці мо абабак у картузе.
Паляны дорыць верасоў
Мне бор заўсёды пры сустрэчы.
Усё аддаць ён мне гатоў —
Такі рахманы бор адвечны.
Паўсюль насыпле ён чарніц
І мне ажын не паіскадуе.
Ядлоўца куст паміж брусніц
Баравікі заўжды вартуе.
Я слухаю птушыны хор
І дыхаю лясным паветрам!
Любой парой прыгожы бор
І вельмі шчодрый кожным летам.

Ганна ГАЙДУКЕВІЧ

Той жнівень...

Адляцела ў вырай весня зара —
На ўсё свая ў прыроды воля...
З памяці не сыдзе жніўная пара —
Хвіля паркалёвай маёй долі.

...Наляцеў, заплакаў горка лівень,
Учула: «Любая,
адзіная на свеце».
Потым — восень.
З жаўталісцем вецер
з сэрца вымеў
Запаветы-словы,
пагудзеўшы ў веці...

Сумна восень мне падавала
Думкі злыя,
слоў калючых скразнякі...
З-за аблокаў воля
ў нікуды не пераслала
Незабыўны той мой жнівень
ля ракі...

Таццяна БАРЫСЮК

Віхрысты вятрыска
птушак пасе
і чытае газету
на асфальце.
Голуб са срабрыстай
ніткай на назе
ходзіць улётку
ў лапцях.

Апельсінавы спаніэль
скача па траўцы
ў пошуку дамы
сэрца.
Лета чароўную акварэль
хоцацца бачыць,
музыка гамы
льецца.

Сёння за хаўтурамі —
шумнае вяселле:
лёсу мудрагелістая
ніць.
Радасна і сумна,
вусцішна ці ўсцешна,
сэрцу амярцвеламу —
жыць.

Галіна БАБАРЫКА

Зорную ноч сцеражэ цішыня,
Знічкі ляцяць у прадонні-прытолы.
Простая красачка, падчарка дня —
Выдала свету сябе мацыёла.

Ноч абудзіла яе да жыцця,
Пах разлівае чароўны адзіны...
Не перадаць прыгажосць пачуцця,
Летняя водару слаўнай радзімы!

Царскай асобай стаіць давідна:
Тонкія ноткі парфумаў наўкола...
Днём не паверыш, што гэта яна —
Сціпляя, быццам мой край, мацыёла.

Іван КАПЫЛОВІЧ

Дарма шукаць зямнога раю
У неспакоі тлумных дзён.
Сябе я вечна дакараю —
Не так, не тое выбіраю,
Надзеі бераг не відзён.

І туманы на даляглядзе,
І хмарна будзе на душы.
Не хоча думка з думкай ладзіць.
І салавей у маім садзе
Ужо каторы дзень маўчыць.

Царкоўны крыж здалёк убачу
І на сябе крыж пакладу.
І будзе думацца пра ўдачу,
Пра гэты дзень, што свет зыначыць:
З тым днём размову павяду.

Вольга САКАЛОВА

Лаўка

Лета. Лаўка. Надвяхорак.
Бабы. Хусткі. Фартухі.
Лаўцы ў вёсцы назначоны
Статус свой, свае грахі...
Праўды столькі ўчуе лаўка,

Як у споведзі, дальбог...
Тут размовы — не забавка,
Тут размовы — абярог...
Ціха зладзіцца гаворка —
Кожнай ёсць аб чым сказаць:
Пра дзяцей, пра пахаронкі,
Пра хваробы, што смыляць.
Пра вайну, што адгрымела,
А паўсюль сляды, сляды...
Пра жыццё, што пралацела,
Пра нядолю, пра гады...
Хтосьці грэецца сустрэчай,
Хтосьці моўчкі пасядзіць.
Для каго — апошні вечар,
Для каго — патрэба жыць...
Прад вачыма надвяхоркі,
Лета. Лаўка. Фартухі.
Усё ж было нібыта ўчора,
А для памяці — вяхі...

Надзея ПАРЧУК

У краі дарагім

Ясноце на нябёсах,
Святочнасць на зямлі,
І травы ў чыстых росах,
І ў золаце палі.

Дубровы ў зеляніне,
Азёры ў серабры,
І туманы ў даліне,
І ічэбет у бары.

Любуйся, чалавеча,
Спрадвечным характам,
Малі, каб высі вечна
Адорвалі святлом.

Каб жыта ў полі спела,
Квітнелі мурагі,
Каб вера не бяднела
У краі дарагім.

Наталля ЖЫЗНЕЎСКАЯ

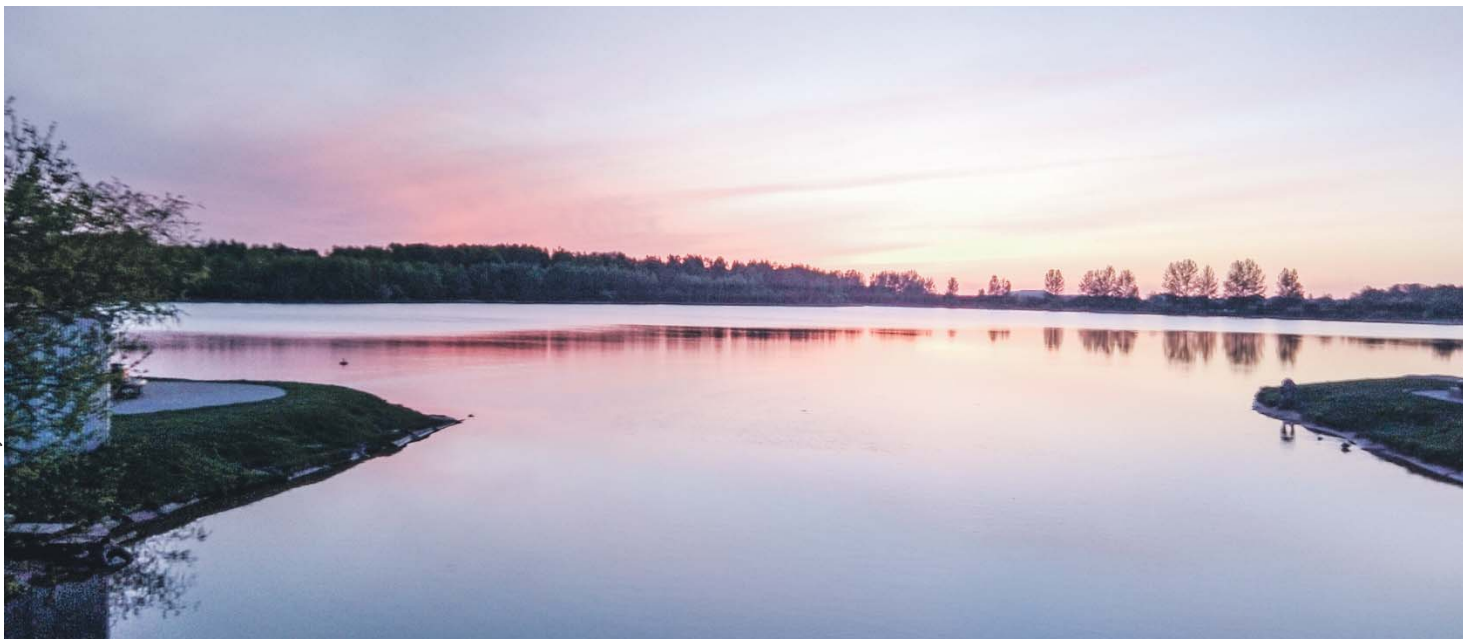
Вяночак

Спляту з кветак прыгожы вяночак
І адпраўлю яго па рацэ.
Хай плыве ў той далёкі куточак,
Дзе адна чараўніца жыве.

У той казачны свет і чароўны,
Маляўнічы сваёю красой,
Адкуль чую я голас спакойны,
Што малое карціны са слоў.

І няхай вянок хуткія воды
Праз адлегласць нясуць і часы.
Прыгажосць беларускай прыроды
Упрыгожыць яе валасы.

Каб адчула цяпло чараўніца,
Ды згадала далёкіх сяброў.
Іх падтрымкай змагла заручыцца
На бясконцую колькасць гадоў.

Казімір КАМЕЙША

Усё старое ў новым часе заўсёды бачыцца па-новаму, нават па-новаму перачытваецца і ўспрымаецца. А калі паўтараецца, дык ужо з іншай мерай адчуванняў, успрымання, заглыблення ў сэнс. У іншым часе і асацыятыўнае зусім іншае, чым было ў часе папярэднім. Нават смак віна не мае ўжо сваіх ранейшых гарчынкі, салатзіны ці кісліны. Віно застаецца тым жа, але ўжо мае іншую моц.

І ніколі не паўторыш сябе самога. Як не дагоніш вады ў рэчцы, як не пражывеш таго, што ўжо пражылося. У вечнасці нішто нідзе не спыняецца, усё падначалена руху. А тое, што спыняецца, вечнасці ўжо не належыць.

Чалавецтва неахвотна прыдумвае новыя словы. Гэта не так проста і адказна. Лягчэй пазычаць у людзей чужых, нават калі яны не суседзі. Чужое заўсёды здаецца модным і цябе нібыта ўзвышае, калі нешта ты гаворыш таму ж чужому. Тыя, хто сам іх пазычае, толькі цешацца ад задавальнення: «Вялікі і шматмоўны свет гаворыць па-нашаму». А словы, як і рэчы, ад частага ўжытку цьмеюць, сціраюцца, зношваюцца, акрамя хіба сусветнаагульнага «мама».

Нам, беларусам, няма чаго баяцца. Казна нашай мовы настолькі багатая, непаўторная і невычэрпная, што яе хоць на цэлую вечнасць, калі яна толькі суджана чалавецтву. Шкада, што гэтага пакуль не зразумелі мае сучаснікі. Але я веру, што прыйдзе яшчэ такі час, і нашы нашчадкі пачнуць чэрпаць з таго, з чаго ўсё гэтыя гады нясмела не чэрпалі. І свет яшчэ пабачыць, якія мы з вамі багатыя!..

Мы ў дзяцінстве некалі верылі, што ў прыродзе існуе змяіны лекар. Адзін з маіх аднагодкаў казаў мне і бажыўся, што бачыў, як да той гадзюкі, што мясцовыя пастухі пасеклі рыдлёўкай, прыбегала яшчарка, тут жа склейвала, і потым яны паўзлі ў траву ўжо разам. Я верыў у гэта. А потым даведаўся і пра нейкія апа-лонікі-п'яўкі, якія дзеду прыкладвалі да карка, каб тыя высмоктвалі ўсё, што яму баліць. Часта бачыў, як дзюбаты і парэ-сты дзяцел лечыць дрэвы, выдзяўбаючы сваім касцяным долатцам усё нездаровае ў дужым і высокім дрэве. Чуў я шмат і пра зёлкі, што лечаць чалавека, але самі яны падобны толькі на нейкіх незаўважных медсястрычак. З усяго гэтага пры-роднага медперсаналу найбліжэйшы мне дзяцел. Ён не толькі лечыць, але яшчэ і будзе. Чамусьці я больш не памятаю ў прыродзе тых, хто адным махам творыць адразу дзве карысці і каму гэта ўдаецца.

Калі ў самага старога ў вёсцы чалавека маладзейшыя пытаюцца: «А як тады было, калі нас не было?», ён ціха выцірае слязіну і кажа:

— Ідзіце да таго вунь дуба, ён старэйшы за мяне, ён яшчэ і дагэташняя памятае, ён і скажа...

А потым, памаўчаўшы крыху, яшчэ да-даець:

— А можа, і самі дагадаецеся. Усё роўна раскажаце потым па-свойму...

Будучаму творцу цяжка даваўся ў школе ўрок чытапісання, цяпер яму надта

Паміж кубкам і вуснамі

3 новых запісаў

лёгка даецца практыка *чытапісання*. Таму і свой любімы лозунг «Ні дня без радка» ён рашуча паправіў, замяніўшы ў ім дні на хвіліны.

Пры самым людным і машынным скрыжаванні ў вялікім горадзе зацвіў бээ. Белыя ўперамеж з сінімі суквеццямі дагадзілі сваёй веснавой красой вачам і ўскалыхнулі душу бунтоўна-п'янілым водарам. Настой бензінавага гару, што яшчэ нядаўна непрыемна надакучаў ды-ханню, адразу адступіў перад выбухо-вым, але далікатным бэзавым. І чамусьці насуперак усяму гэтаму, амаль райскаму, з блізкай памяці выплыла наступнае.

У Дзяржынску я зайшоў у добра мне знаёмую краму з пэтычнай назвай «Васілёк». Пабегаў вачыма па прылаўках, па халодным шкле, за якім ляжалі пры-ваблівага выгляду прысмакі з добрым смакаўным водарам, і прыладкаваўся ў чаргу. І тут зайшла яна, вясёлая, га-нарыстатварая, і так павеяла ад яе дух-мянасцю нянашай парфумы, што і ў маладзенькіх, і ў старэйшых прадаў-шчыц пачалі на твары рухацца насы. Вода-ру было, вядома ж, зашмат. Ды і не менш увагі ад той самай чаргі. Але ж не чаркамі разліваюць тую духмянасць, дзе можна сказаць «досыць». А самае галоўнае, што засталася яно ў памяці, і тут, каля ціхіх і пяшчотных бэзавых суквеццяў, раптам згадалася. Бо тут гэтак жа моцна, але без перабору.

Вядомасць чалавека часта залежыць ад яго ўчынкаў, нават ад тых жа жыццёвых нешанцаванняў. Часта па гэтай прычыне імёны нашы перасяляюцца ў прымаўкі. Вось таму і спасылаемся мы на славу-тага Заблоцкага, што прагарэў, гандлю-ючы мылам. Калі гэта было, а часам чуеш яшчэ і сёння: «Зарабіў, як Заблоцкі на мыле». І тут адразу робіцца зразумелым, колькі ён зарабіў.

Крыўдзіўся, казалі, мой зямляк Канта-ровіч, калі нехта абвінаваціў яго ў тым, што словы «кантракт» і «кантора» пахо-дзяць ад яго прозвішча. Але яму сказалі: «А што, вы хацелі б, каб прозвішча Кан-таровіч пайшло ад «кантракта» і «канто-ры»? І ён глыбакадумна замаўчаў.

Маці, прыйшоўшы з аптэкі, кажа мало-му сыну:

— Вось гэтыя жоўценькія гузічкі назы-ваюцца вітамінамі. Глытай іх — і будзеш здаровенькі!

Праз нейкі час малы бяжыць да маці:

— Мама! А можна я гэтыя гузічкі буду называць глытамінамі?

— Чаму?

— Дык я ж іх не смакчу, а глытаю...

«Захоплены яе красою...» Яшчэ не да-пісаўшы гэтую фразу, раптам асек само-га сябе, бо ў галаве мільганулі «захоп», «захопнікі», «захопніцкі». Гэта ж зусім аднолькавае па гучанні. Але як страшна не падобнае па сэнсе. Вось і баюся, каб нейкі там перакладчык зноў не назваў смачную «канюшыну» не вельмі смачнай «канюшняй».

Да ўсяго таго, што напісана, прачы-тана і праспявана пра бацькоўскі дом, паколькі я ў ім живу, дадам і сваё. У ім, збудаваным некалі бацькам са старадрэ-він нашай пушчы, дзе жылі мы адной згоднай пасляваеннай сям'ёй, я ніколі не пачуваюся адзіночым. Дом ды я — нас ужо два. А ёсць жа яшчэ памяць сцен, абразоў, фотаздымкаў. Не відаць пад ша-лёўкай, колькі тых бярвенняў уляглося ў звонныя смалістыя сцены, не палічыш нават і тых гасцей, што ступалі на гэты

нізкі парог, але ўсё астатняе, хто жыў тут, яны са мною. Мы і за стол сядзем разам, і спаць кладземся разам, і святкуем, і памі-наем разам... Хай так будзе і пасля мяне!

Часта чалавек у сваім жыцці кары-стаецца зусім чужымі інструментамі. Вушамі ён зусім някепска бачыць, а вачы-ма — чуе. Да гэтага чалавека змушаюць нейкія жыццёвыя выпадкі ды няшчасці. Трэба памятаць, што з кожнага нявый-сця заўсёды можна знайсці выхад. Сумна, калі чалавек свой выхад бачыць толькі ў смерці. Ад нашага армейскага ротнага я чуў і на ўсё жыццё запамніў адну мудрасць: смерць — гэта выхад са становішча, але становішча, з якога няма выхаду! Муд-рэй ці скажаш?..

Помнік, той камень, пад якім ляжыць пахаваны чалавек, таксама мёртвы, як і сам нябожчык. І ніякая ён не адзнака вечнасці, а ўсяго сведка памяці. Да ка-меня ў мяне свае адносіны. Часта бачу, як на нашым навікоўскім полі збіраюць каменні мае вяскоўцы. І да мяне збіралі, і ўжо некалькі новых пакленняў збіра-юць, а яны не збіраюцца. Вырастаюць горы крушняў, і з'яўляюцца на полі но-выя каменні. Кажуць, што яны растуць. Я ведаю, што на саміх каменных моцунь прыжывацца і расці дрэвы. Тое бачыў калісьці ў Арменіі. А вось каб самі камен-ні... Не, яны — хутчэй за ўсё дзеці, унукі і праўнукі нашых прашчुरаў-ледавікоў. Бо калі б каменні раслі як дрэвы, плане-та наша даўно ўжо акамянела б. Так што мара майго земляка Якуба Коласа — са-браць усе каменні з беларускага поля — пакуль што застаецца няспраўджанай.

Вада нараджаецца з кропель. А, нара-дзіўшыся, ёй трэба цячы. Бо ўсё ў жыцці мацуюцца толькі рухам. Стаячая вада ці загніваецца, ці высыхае і гіне. Усе са-праўдныя азёры жывяцца і цякуць то крыніцамі, то рэкамі. Калодзежная вада таксама цячэ. Цячэ праз час, праз нас, калі мы яе п'ём. Гэта і ёсць жывая вада.

Самыя лепшыя ў свеце скульптары — гэта вясковыя печкуры (пячнікі). Толькі яны, і ніхто больш, умелі ляпіць цяпло. Цяпло гэтае жывое і сёння. Нядаўна я адаграваў у ім сваю новую вясну. Я шча-слівы, што ведаў у жыцці іх трох, пушчан-скіх печкуроў. Адзін, самы маладзейшы, Стась Навіцкі, сын каменячоса Юльяна, прызнаваўся мне, што ўмее размаўляць з глінай і ведае нават, як яна дыхае. Я ве-даю толькі, як яна грэе. Ён быў багацей-шы ад мяне.

Усе тры ўжо спачываюць на родным пагосце, побач з маімі бацькамі. А цяпло жыве...

Калі пачынаеш гартаць старонкі ўлас-нага перажытага, успамінам выплываюць самыя неверагодныя і смешныя эпізоды, пачынаеш здзіўляцца, да чаго мы толькі не дадумваліся. Кажу пра самыя розныя таварыствы, якія ствараліся надта ўжо паспешліва і лёгка, у якія ўцягвалі і кожна-га з нас, грэшных. Хутка ўзніклі яны і гэтак жа хутка зніклі. Прыгадваю нека-торыя з іх, да якіх далучаўся і сам. Тава-рыства кнігалюбаў, таварыства аматараў піва, але спачатку — таварыства цвяро-засці. У гэтым дык смешнага было надта шмат. Смешна і тое, што ў яго ахвотна ўступалі ўсе прыхільнікі Бахуса, якія ўжо будучы правадзейнымі сябрамі тавары-ства яшчэ ахвотней налягалі на чарку, прыкрываючыся вельмі зручнай шыр-май.

Прыдумка была не новай. Яшчэ ў часы Талстога падобныя таварыствы ўжо

ўзніклі. І. А. Бунін згадвае, як аднойчы, жадаючы сказаць прыемнае, пачаў нібы-та пытацца ў Льва Мікалаевіча:

«— Вось усюды ўзнікаюць цяпер гэтыя таварыствы цвярозасці...»

Ён звёў бровы:

— Якія таварыствы?

— Таварыствы цвярозасці...

— Гэта калі збіраюцца, каб гарэлкі не піць? Глупства. Каб не піць, няма чаго збірацца. А ўжо калі збірацца, то трэ-ба піць. Глупства гэта, хлусня, падмена дзейнасці яе бачнасцю...» Гэтыя словы варта было б зачытаць на ўстаноўчым пасяджэнні згаданага намі таварства, тады б яно знікла ў самым зародку. А так існавала. І збіраліся, і гулялі цвярозыя вяселлі, з якіх вярталіся дамоў п'янымі. Бо гарэлку пераапрааналі ў касцюмы кам-поту, пілі з чайнікаў, у прыбіральных, але свайго дамагаліся.

Чакаў я, што вось-вось будзе створа-на і таварыства бабылёў. А тым навошта збірацца? Каб не любіць ці што?

Смешна назіраць за чалавекам, які ўсё спрабуе дагнаць сваю прыстойнасць, што ўцякае ад яго, яшчэ не нарадзіўшыся.

Сам не ведаю як, а да старой прымаўкі дадалося іншае. Загучала яна так: «Дзе коратка — там рвецца; дзе конаўка — там п'ецца». Але ці адасобіш такім чынам сумнае ад вяселейшага?

Спрачаўся з некім наконт тае самае вядомасці. Ужо разам прыходзілі да высновы: кожны, хто жыве, той вядо-мы. Вядомы ўжо тым, што жыве. Самыя вядомыя людзі жывуць у вёсцы, там усе адзін пра аднаго ведаюць больш, чым кожны пра сябе ведае сам. Усе невядо-мыя жывуць толькі ў горадзе. Некалі там вядомымі іх рабіў двор. І калі здараўся нейкі цяжкі крымінальны ўчынак, пер-шым следчыя дапытвалі каго? Правіль-на — двор. Толькі пасля ўжо — пад'езд, падвал і гарышча.

А што тычыцца вядомсці, дык да яе даходзілі па-рознаму. Пра аднаго казалі: «Вунь таго баіцца й муха — можна смела даць у вуха». А пра іншага: «Гэты чортам быў падшыты — тым і стаўся знакаміты». А пра дворніка казалі: «Здэрсся, як ле-ташні дзяржак!». Але ў ланно парыцца хадзілі толькі з яго венікамі...

Дзе я ўсё гэта чуў? Там, у гарадскім двары і чуў. У двары вясковым я мог сядзець да раніцы і слухаць, як спяваюць, залі-ваюцца, сябе не памятаючы, птушкі, а тут спяваў кожны сам сабе. І я згадзіўся застацца ў горадзе, каб спяваць самому сабе.

Самы складаны ўрок у школе жыцця і паводзін — гэта ўрок простасці. Нават панасці недадаткова, каб пачувацца на ім паспяховым вучнем. Чаму ж мы так часта саромеемся сваёй простасці? Не пытайцеся пра гэта толькі ў панасці. Пытанне гэтае застаецца ўсё яшчэ без адказу.

У познім сваім веку паэт ужо часта не паэт, а перакананы практык, і нейкае ад-крыццё яго самога часам не радуе, а толь-кі палохае.

Здаецца, мінае мода на вянкi санетаў. Ніяк не прымае душа і вянок вянокi. Гэта — як «свята святаў». Лепш ужо про-ста — санеты!

Гадзіннікі часта спыняюцца, а час пра-цягвае ісці. Нават не азіраючыся. Не люб-лю азірацца і я. Азіраючыся, заўсёды спынішся. А хочацца ісці.

Асенні клін журавоў

Як кнігі бываюць розныя па праблематыцы, так і часопісы. Найбольш распаўсюджаныя — літаратурна-мастацкія, грамадска-палітычныя, навуковыя, а таксама навукова-папулярныя, вытворча-практычныя. Ды і такія, што ўтрымліваюць артыкулы і матэрыялы аб тэарэтычных даследаваннях, розныя артыкулы і матэрыялы прыкладнога характару. Часам яны выходзяць не на адной мове, а на дзвюх, а то і на трох. Але каб гэтым мог пахваліцца літаратурны часопіс? На постсавецкай прасторы можна назваць толькі адзінкавы выпадак: літаратурна-гістарычны і грамадска-культурны міжрэгіянальны часопіс «Палессе», які з 1996 да 2005 года выходзіў у Гомелі на беларускай, рускай і ўкраінскай мовах. У залежнасці ад таго, на якой былі напісаны матэрыялы. Заснавальнікам і выдаўцом быў Рыгор Андрэявец, пісьменнік, публіцыст, сцэнарыст.

Тое, што па душы

Нарадзіўся ён у вёсцы Пустая Града на Лоеўшчыне. Маленства складвалася, як у многіх пасляваенных вясковых дзяцей. У першы клас пайшоў у роднай вёсцы. Пасля была васьмігодка ў Міхалёве, а потым сярэдняя школа ў Суткове. Сярод аднакласнікаў вызначаўся любоўю да кніг. Калі іх не было ў школьнай бібліятэцы, наведваўся ў суседнія вёскі. Рана з’явілася жаданне і самому пісаць. У рэчыцкай раённай газеце «Дняпровец» (тады Лоеўшчына ўваходзіла ў склад гэтага раёна) надрукаваўся яшчэ васьмікласнікам. Неўзабаве стаў і пастаянным аўтарам раёнкі. Расказваў аб тым, што адбывалася ў родным калгасе «Дружба» і суседнім саўгасе «Дняпроўскі».

Пасля была праца журналістам, настаўнічанне, служба ў арміі. Калі звольніўся ў запас, у 1974 годзе прызначылі карэспандэнтам спецвыпуску газеты «Звязда» («Звязда» на меліярацыі Палесся». У 1990 годзе некаторы час працаваў старшым карэспандэнтам газеты «Гомельская праўда» і тады ж на конкурснай аснове быў выбраны галоўным рэдактарам газеты «Гомельскія ведамасці».

Працаваў, пакуль не з’явілася жаданне выдаць свой часопіс «Палессе». Задумваючы гэтае выданне, паставіў перад сабой задачу друкаваць не толькі масцітых аўтараў, а даваць слова і тым, якія не заўсёды могуць прабіцца на сталічную творчую арэну.

Вымушаны з-за адсутнасці фінансавых сродкаў спыніць выданне «Палесся», знайшоў для сябе новы занятак: з 2007 да 2009 года працаваў рэдактарам аддзела стварэння праграм у тэлерадыёкампаніі «Гомель». За кароткі час стаў рэжысёрам і сцэнарыстам каля двух дзясяткаў дакументальных фільмаў: «Князь-возера», «Тураў — сталіца дрыгавічоў», «Казацкія Балсуны» і іншыя. За фільм «Паляванне на ваўкоў» атрымаў Міжнародны дыплом сярод аўтараў дакументальнага кіно. Адначасова ўпэўнена працаваў і як пісьменнік, спалучаючы ў сваёй творчасці прыхільнасць да двух жанраў.

Пачынаў з дакументалістыкі, прывязанай да рэалій сённяшняга дня, што праявілася яшчэ тады, калі працаваў журналістам. Аднак паступова зацікавіўся гістарычнымі даследаваннямі. Не проста ўзнаўляў розныя факты даўніны, а закранаў мала вивучанае, да чаго ўвага навукоўцаў не даходзіла.

Людзі адной сям’і

Першую кнігу «Беларусы ў Расіі» выдаў у 54 гады. Яна атрымалася шматжанравая. У яе ўвайшлі і традыцыйныя нарысы, і інтэрв’ю. Знайшлося месца і публіцыстыцы. Умела пакарыстаўся Рыгор Мікалаевіч і такой формай, як споведзь ці ўспаміны таго, з кім размаўляў, а гэта дазволіла

дасягнуць яшчэ большай шчырасці і пераканаўчасці. Героі кнігі — людзі знакамітыя: прамыслоўцы, банкіры, прадпрыемальнікі, вучоныя, пісьменнікі, таму да голас, меркаванняў іх нельга не прыслухацца.

А ў самым пачатку прывёў шматлікія звесткі пра рассяленне беларусаў у свеце, асноўнае месца сярод якіх, як відаць і з назвы, займаюць тыя, што тычацца пражывання нашых суайчыннікаў на тэрыторыі Расіі. Безумоўна, гэты гістарычны ракурс пабудаваны на многіх звестках, якія можна знайсці ў розных крыніцах, але, разам сабраныя, яны дазваляюць даведацца, як з даўніх часоў, пачынаючы з Вялікага Княства Літоўскага, беларусы траплялі ў Маскву, а то і перасяляліся далей — у Сібір, на Далёкі Усход. Расказваючы пра дзень сённяшні, выступае першапраходцам. Падаюцца абагульненыя лічбы (на той час) рассялення беларусаў на тэрыторыі Расійскай Федэрацыі, а колькасць іх складала 1 мільён 206 тысяч чалавек. Пра 28 з іх і апавядаецца ў кнізе.

Што ні персанаж — асоба каларытная. Пра многіх з іх раней любілі гаварыць як пра станоўчых персанажаў. Рэч, аднак, не ў станоўчасці, тым больш што аўтар прытрымліваецца аб’ектыўнасці і не робіць са сваіх герояў нейкіх забранзавельных ідалаў. На прыкладзе таго ці іншага лёсу паказвае, што, бадай, кожны чалавек дзякуючы сваёй вялікай настойлівасці, асэнсаванай мэтанакіраванасці можа дабіцца многага ў жыцці. Маючы неабходныя задаткі, валодаючы ўменнем арганізаваць людзей на добрае, павесці іх за сабой, можа дасягнуць таго, што ідзе на карысць грамадству.

За кнігу «Беларусы ў Расіі» Рыгор Мікалаевіч стаў лаўрэатам прэміі «Лепшыя перы Расіі». Сама па сабе ўзнагарода важная і аўтарытэтная. Аднак тое, што тады гэтую прэмію ўручаў Прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін, было яшчэ больш ганарова.

Прастанне Беларуссю

Паколькі любога чалавека сустракаюць па адзежы, ён загадзя клапоціцца, каб выглядаць як мага лепш. Для пісьменніка такі касцюм — анатацыя да кнігі. У Рыгора Андрэяўца застаецца толькі павучыцца, як гэта трэба рабіць. Як у кнізе «Две Родины»: «Чаму быліны, створаныя ў Чарнігаўскім і Кіеўскім княствах Старажытнай Русі, раптам “перасяліліся” на поўнач Наўгародскай рэспублікі? Пры якіх абставінах і якім чынам Смаленскі летапіс апынуўся ў Вялікім Усцюгу? Ці быў пакарыцель Сібіры атаман Ярмук Цімафеевіч запарожскім казаком? Якія беларускія карані можна знайсці ў родзе вучонага Міхаіла Ламаносава?» Далей у гэтакім жа духу. Хіба можна пасля гэтага не ўзяцца за чытанне?

Што тычыцца мяне, дык я правёў за кнігай Р. Андрэяўца, не адрываючыся, некалькі гадзін запар. Асабліва захапіла

першая частка — «Невядомая Беларусь», што складаецца з аднайменнага гістарычнага эсэ. Пачынаючы з раздзела «Загадка Усцюжскага летапісу» адчуў, што даўнавата ўжо не знаходзіў для сябе такога, што б гэтак моцна, не адпускаючы, прыцягвала ўвагу, выклікала жаданне хутчэй і хутчэй перагортваць старонку за старонкай.

Короткапрагісторыю самогапытання. Рэч у тым, што ва Усцюжскім летапісе ёсць звесткі, якія тычацца гістарычных падзей на тэрыторыі Вялікага Княства Літоўскага. Гэта згадка, да ўсяго вельмі падрабязныя, пра бітву на Ведрашы і ўзяцце ў палон Канстанціна Астрожскага, а таксама пра захоп маскоўцамі Смаленска і Аршанскую бітву 1514 года... Самае цікавае тое, што такіх падрабязнасцей больш нідзе не напаткаеш — ні ў літоўскіх летапісах, ні ў маскоўскіх. Больш за тое, ва Усцюжскі летапіс трапілі і такія сведчанні пра Смаленск, што тычацца 862 і 881 гадоў, якіх не знойдзеш у знакамітай «Аповесці мінулых часоў».

Калі ж прытрымлівацца гіпотэзы Рыгора Андрэяўца, то адказ на гэтае пытанне не такі і складаны. Згублены на сённяшні час Смаленскі летапіс быў напісаны смаленскім епіскапам Варсанофіем, які пасля ўзяцця горада маскоўцамі трапіў у апалу. Адпраўляючыся ў высылку, Варсанофій і прыхапіў з сабой гэты летапіс. А ўжо ў манастыры пачаў пісаць пра тое, што адбылося нядаўна. Праз некаторы час, калі ствараўся Усцюжскі летапіс, у яго перайшла і частка тэксту са Смаленскага. Аднак пры гэтым падыход быў выбарачны.

У эсэ «Невядомая Беларусь» — яшчэ і гістарычнае даследаванне. Для падмацавання сваёй думкі Рыгор Мікалаевіч спасылаецца на звыш 200 розных публікацый, у пераважнай большасці сваёй навукова-гістарычных.

Дэталёва, забавязковым прыцягненнем малавядомага, а то і зусім невядомых звестак напісаны матэрыялы «Па слядах былін», «Казакі Прыдняпроўя», «Беларусы на сібірскім тракце»...

У другой частцы кнігі — «Ад палескіх дуброў да снягоў паўночных» — на прыкладзе беларусаў, для якіх суседняя краіна стала другой Радзімай, паказвае, як, Расія, перафразуючы вядомыя словы, «проізрастае Беларусь».

Як Скарына падказаў...

пра Казацкую рэспубліку

Валодаючы высокай навуковай інтуіцыяй, Рыгор Андрэявец у некаторых сваіх даследаваннях можа зрабіць зусім нечаканыя высновы. Самае цікавае ў тым, што праз некаторы час гэта можа пацвердзіцца. Больш за тое, пісьменнік нярэдка выказвае меркаванне, якое пазней, нягледзячы на сваю пачатковую нечаканасць, нават неверагоднасць,

пацвярджаецца. Так, у кнізе «Код Скарыны» ён прыішоў да думкі, што Францыск Скарына мог быць у Францыі. Аказалася, што гэта сапраўды так. Потым сам першадрукар «дапамог» яму выказаць меркаванне, што ў IX—X стагоддзях у міжрэччы Дняпра і Прыпяці існавала невялікая казацкая рэспубліка. Як гэта адбылося, раскажваецца ў кнізе «Дзве бітвы Старажытнай Русі». Маюцца на ўвазе дзве даты, вядомыя летапіснымі бітвамі, — 984-га і 1016 года на паўднёвым усходзе цяперашняй Беларусі.

Аднак, хоць кніга «Две бітвы Древней Руси» і навукова-даследчыцкая, у ёй не вытрымана строга тая схема, якой звычайна карыстаюцца ў падобных выданнях. Наадварот, гаворка вядзецца свабодна, раскавана, нязмушана. Няма адступленняў, прытым і лірычных. Рыгор Андрэявец з замілаваннем піша пра зямлю свайго маленства Лоеўшчыну, якую закранулі і важныя даўнія падзеі. Згадвае сваіх родных, сяброў, знаёмых. Але ўсё гэта не на шкоду дакладнасці і выверанасці гістарычных ацэнак.

Хоць, безумоўна, з яго высновамі і абагульненнямі пагодзяцца не ўсе. У некага будзе свой погляд на падзеі, якія адбываліся. Нехта засумняваецца ў магчымасці існавання першай казацкай рэспублікі. Каму-небудзь падасца, што часам даследчык празмерна катэгарычны, адстойваючы ўласны пункт гледжання. Толькі гэта — яскравае сведчанне, што кніга ўдалася. Яна абуджае думку чытача, робячы з яго зацікаўленага, няхай і завочнага, суразмоўніка.

Хто ёсць хто

Каля 20 кніг — такі творчы рахунак Рыгора Андрэяўца-пісьменніка. Сярод іх і мастацка-дакументальная аповесць «Рэзідэнт Генеральнага штаба», у якой прасочваецца лёс ураджэнца Лепельскага раёна, Героя Расіі Івана Коласа, чалавека ўнікальнай біяграфіі. З’яўляючыся рэзідэнтам савецкай разведкі, ён у верасні 1944 года ў час Варшаўскага антыфашыскага паўстання па заданні стаўкі Вярхоўнага камандавання разам з радыстам быў закінуты ў Варшаву, потым да канца вайны вёў разведку ў Берліне. Жалезны Колас (такая адна з яго падпольных мянушак) у творы паўстае асобай, вымушанай у найцяжэйшых умовах паспяхова вырашаць такія складаныя задачы, якія простаму смяротнаму, здавалася б, не пад сілу.

Ці памятаюць сёння пра яго палякі і немцы? У іх цяпер новыя «героі». Праўда, першыя з іх злачынствы Сцяпана Бандэры супраць яўрэяў не забылі, затое Станіслава Булак-Булаховіча ўхваляюць як барацьбіта з Саветамі. А ёсць жа яшчэ і Іван Галака (сапраўднае прозвішча Васільчыкаў). Пра яго — аповесць-даследаванне «Канец атамана». Люты, пачварны антысемітызм гэтага вылюдка — стрыжневая лінія ў творы. Не абдзелены ўвагай і фашысцкіх прыслужнікаў у гады Вялікай Айчыннай вайны. На словах дбаючы пра свабодную і незалежную Беларусь, абаронцаў шукалі сярод прадстаўнікоў Германіі і Польшчы, у якіх у сапраўднасці былі свае планы, рэзка супрацьлеглыя.

Назва ўступу да кнігі «Беларусы ў Расіі» з вышыні сённяшняга дня набывае не толькі той сэнс, які ў яе закладзены. Асенні клін журавоў — гэта і покліч новых дарог, шляхоў невядомых, якія ва ўсе часы хвалівалі нашых землякоў. Ён і магчымасць лепш прыгледзецца да лёсу канкрэтнага чалавека. Уважлівы чытач, як мне здаецца, здагадаецца, каго я маю на ўвазе. Канешне ж, Рыгора Андрэяўца.

Алесь МАРЦІНОВІЧ
Фота з сайта newsgomel.by

«...Каб кніга была выдадзена з густам»

Удзіцячага пісьменніка з сусветнай славай Самуіла Якаўлевіча Маршака (1887—1964) свая павязь з Беларуссю. У дзіцячым узросце будучы аўтар «Дванаццаці месяцаў» жыў у Віцебску — з 1892 да 1894 года... Свая павязь у пісьменніка Маршака і з беларускімі выдавецтвамі. Толькі ў перакладах на беларускую мову яго творы сем разоў выходзілі ў Мінску асобнымі кніжнымі выданнямі. У 1934 годзе — «Вайна з Дняпром», у 1936-м — «Містэр Твістэр», у 1937-м — «Пошта», у 1941-м — «Мы ваенныя»... Пасля Вялікай Айчыннай вайны, як толькі нармальна запрацавала Дзяржаўнае выдавецтва БССР (Белдзяржвыдат), яго кіраўніцтва, яго рэдактары ізноў звярнуліся да Маршака... У 1947 годзе да юнага чытача Беларусі на роднай мове прыходзяць «Дванаццаць месяцаў», у 1952-м — перавыданне згаданага «Містэра Твістэра», у 1953-м — «Круглы год»...

Самуіл Якаўлевіч Маршак нарадзіўся 3 лістапада 1887 года. Дарэчы, бацька пісьменніка — Якаў Міронавіч Маршак (1855—1924) — з’яўляецца ўраджэнцам Койданава (сённяшняга Дзяржынска). А маці, Яўгенія Барысаўна Гітэльсон (1867—1917), — ураджэнка Віцебска. Некаторы час Маршакі і жылі ў Віцебску. А ў 1894 годзе пераехалі ў Пакроў, на Уладзіміршчыну. Пасля быў Бахмут. А з 1895 года сям’я жыла пад Астрагожскам, праз некаторы час — у Астрагожску, за 111 кіламетраў ад Варонежа. Вучыўся Самуіл у Астрагожскай, 3-й Пецярбургскай і Ялцінскай гімназіях. Як толькі сшытак з вершамі Маршака трапіў да вядомага рускага крытыка і мастацтвазнаўца Уладзіміра Васільевіча Стасова (1824—1906), Самуіл з яго дапамогай пераязджае ў Пецярбург вучыцца ў адной з найлепшых гімназій. У 1904 годзе ў доме Стасова знаёміцца з Максімам Горкім, які і запраціў юнага літаратара на сваё лецішча ў Ялту, дзе Маршак і жыў у 1904—1906 гадах. Друкавацца юны вундэркінд пачаў з 1907 года... Такімі былі вытокі фарміравання паэтычнага таленту аднаго з самых яркіх савецкіх пісьменнікаў. Ужо ў гады савецкай улады Маршак стварае дзіцячае выдавецтва, арганізоўвае дзіцячы альманах «Воробей» (у 1924—1925 гг. — «Новый Робинзон»). З гэтым выданнем супрацоўнічалі Барыс Жыткоў, Віталій Біянікі, Яўгеній Шварц — пісьменнікі, чые творы і сёння перавыдаюцца, ваябляць юнага чытача. Маршак шмат зрабіў у падтрымку Карнея Чукоўскага, чые казкі моцна крытыкавала Надзея Канстанцінаўна Крупская. Існуе сведчанне, што Самуіл Якаўлевіч адказаў жонцы правадыра сусветнага пралетарыяту наступнае: «Калі ёсць жаданне расстраляць злачынцу, то няхай гэта зробіць той, хто хаця б здольны трымаць у руках ружжо».

Партыя, урад, сталінская ідэалогія высока ацанілі працу Маршака, які здолеў і сябе захаваць, і наймаверна шмат зрабіць у літаратуры для дзяцей, у мастацкім перакладзе... Пісьменнік — лаўрэат чатырох Сталінскіх прэмій у галіне літаратуры: у 1942 годзе — за вершаваныя тэксты да плакатаў і карыкатур, у 1946-м — за п’есу-казку «Дванаццаць месяцаў», у 1949-м — за пераклады санетаў Шэкспіра, у 1951-м — за зборнік «Вершы для дзяцей»... У 1963 годзе Самуілу Якаўлевічу прысуджана Ленінская прэмія — за зборнік «Вибраная лірыка» і кнігі для дзяцей...

У Беларускім дзяржаўным архіве-музеі літаратуры і мастацтва захоўваюцца некалькі лістоў дзіцячага пісьменніка-класіка і Марыі Маршак да беларускага пісьменніка і рэдактара выдавецтва Аляксея Якімовіча, датаваныя 1952—1953 гадамі. Перапіска звязана, відавочна, з выхадам кнігі С. Маршака «Круглы год» на беларускую мову (дарэчы, у 2023 г. — 70-гадовы юбілей гэтага выдання!)... А можа быць, была яшчэ і кніга на рускай мове?.. Дарэчы, у 1953 годзе выйшаў і том на беларускай мове анталогіі «Руская савецкая паэзія». У кнігу поруч з перакладзенымі А. Якімовічам творами К. Чукоўскага, І. Садоўскага, В. Саянава, С. Міхалкова ўвайшлі і «Містэр Твістэр», «За мір ва ўсім свеце», «Слава працы» Самуіла Маршака...

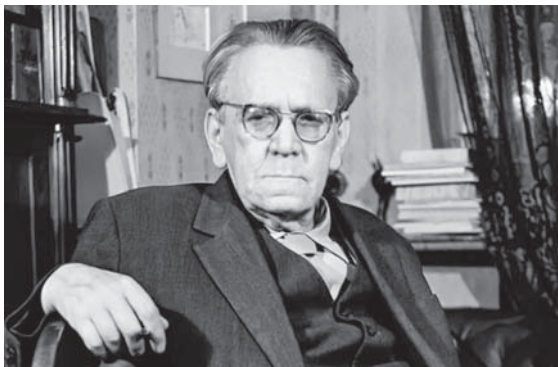
З ліста Самуіла Якаўлевіча Алесю Якімовічу ад 12 лютага 1953 года: «...Старшаму рэдактару Белдзяржвыд-та. Мінск.

Паважаны тав. Якімовіч, У адказ на Ваш ліст ад 28-га студзеня паведамляю Вам, што я не супраць прапанаванага Вамі зместу майго зборніка «Казка і быль» (з часам назва трансфармавалася ці, магчыма, усё ж такі быў і зборнік на рускай мове? — М. Б.).

Аднак я прапанаваў бы ўнесці некаторыя змены.

Вершы з раздзела «Казка і быль», змешчаны ў майёй кнізе «Казкі, песні, загадкі» выдання 1949 г. (Дзетдзяржвыдат, Масква) здольны ўвайсці ў Ваш зборнік цалкам, але, па маім меркаванні, варта было б выключыць з гэтага складу вершы «Марозіва», «Пудзель», «Пра смелую старую і труслівага шакала» і «Хто важней?» (пасля «Учора і сёння»).

Акрамя таго, я мяркую, што ў зборнік гэтага года варта ўключыць раздзел, у якім будуць **новыя** (падкрэслена аўтарам ліста. — М. Б.). Гэты раздзел можна назваць «Новыя зоркі» і ўвесці ў яго наступныя творы: 1) Новыя зоркі

Самуіл Маршак.

- 2) Старэй за мора, вышэй за лес
- 3) Быль-небыліца (Размова ў пад’ездзе)
- 4) Капітан (закрэслена аўтарам. — М. Б.)
- 5) Урок роднай мовы
- 6) Новы год.

Калі гэты матэрыял значна пераўзыходзіць магчымы ў Вашым плане лістаж, можна ўзяць не ўсе пазначаныя мною вершы (напрыклад, можна ахвяраваць «Капітанам»).

Такім чынам, зборнік можа называцца «Казка і быль» і складацца з двух раздзелаў:

- 1) Казка і быль (з замянаю чатырох вершаў казкай «Волга і Вазуза»)
- і 2) Новыя Зоркі.

У першым з гэтых раздзелаў, які быў прапанаваны Вамі, я лічыў бы мэтазгодным замяніць тэкст «Пажар», надрукаваны мною ў выданні 1949-га года, новым тэкстам.

Адначасова з гэтым лістом дасылаю Вам тэксты новых вершаў (у рукапісе) і кніжку «Пажар», нядаўна выдадзёную Дзетдзяржвыдатам. Вельмі прашу вярнуць тых рукапісы, якімі Вы не скарыстаецеся.

Якія малюнкi будуць у зборніку? Чыя вокладка? Хацелася б, каб знешне зборнік добра выглядаў.

Шлю Вам шчырае прывітанне

С. Маршак.

Справа рухаецца... Кніга рыхтуецца. І 12 сакавіка з Масквы, з Чкалаўскай вуліцы, дзе тады жыў Самуіл Якаўлевіч, ляціць ужо больш кароткае прывітанне: «...Паважаны тав. Якімовіч!

Дасылаю Вам тры экзэмпляры падпісанай мною дамовы.

Калі гэта магчыма, прашу Вас пазнаёміць мяне з ілюстрацыямі да зборніка і даслаць карэктуру. А пакуль дашліце мне, калі ласка, пералік вершаў, якія ўвайшлі ў зборнік. У мяне яго няма.

Прывітанне маё сардэчнае прывітанне

Са шчырай павагай да Вас

С. Маршак.

Пачынаючы з сярэдзіны 1920-х гадоў Алесь Якімовіч шмат займаўся перакладчыцкай працай, падрыхтоўкай да выдання твораў, асобных кніг, адрасаваных юнаму чытачу. Руская літаратура займала ў гэтых клопатах галоўнае месца. Леў Касіль, Максім Горкі, Мікалай Някрасаў, Віталій Біянікі, Дзмітрый Мамін-Сібірак, Леў Талстой, Уладзімір Маякоўскі, Павел Яршоў, Аляксандр Пушкін, Сяргей Міхалкоў, канешне ж, Самуіл Маршак — вось пісьменнікі, чые кнігі ў сваіх перакладах на рускую мову выдаў Алесь Якімовіч толькі ў перадавае-ных гадах. Дакладней — з 1935 да 1941 года... Гэта было выклікана, несумненна, і запатрабаванасцю чытання на роднай беларускай мове.

...Яшчэ адзін ліст С. Маршака да А. Якімовіча захоўваецца ў БДАМЛМ. Датаваны ён 24 сакавіка 1953 года. «...Паважаны таварыш Якімовіч!

Я яшчэ раз уважліва прагледзеў змест зборніка і пераканаўся, што ў размяшчэнне тэксту неабходна ўнесці некаторыя змены. Змест застаецца нязменным, але варта ўнесці большую выразнасць у размеркаванне вершаў па раздзелах.

Для гэтага давадзецца толькі замовіць яшчэ адзін шмукцтытул.

Вось які парадак размяшчэння матэрыялу я прапаноўваю:

І. Учора і сёння (назва раздзела Новы год) без апошняга чатырохрадкоўя, гэта значыць, закончыўшы словамі «Новы дзень і Новы год!»

Урок роднай мовы.

Пошта.

Пажар.

Учора і сёння.

II. Казка і быль

Казка пра неразумнае мышаня

Воўк і лісіца

Вось які рассяены

Багаж

Чаму котку назвалі коткай?

Асёл і баран.

III. Новыя Зоркі

Волга і Вазуза

Старэй за мора, вышэй за лес

Быль-небыліца (Размова ў парадным пад’ездзе)

Новыя Зоркі.

Такім чынам, у зборнік замест двух раздзелаў я прапаноўваю даць тры. У папярэднім праекце зборнік пачынаецца з вялікай колькасці смешных казак (галоўным чынам для малодшага ўзросту), а пасля быў даволі нечаканы пераход да больш сур’ёзных, палітычных вершаў.

Цяпер і ў першым раздзеле ёсць сур’ёзныя тэмы («Новы год», «Урок роднай мовы», «Пошта»), у той самы час гэты раздзел не выходзіць за межы даступнасці малодшаму ўзросту. Другі раздзел складаецца галоўным чынам са смешных і вясёлых вершаў, відавочна розлічаных на малодшы ўзрост. І, нарэшце, у трэцім раздзеле больш сур’ёзнай казкай «Волга і Вазуза» адкрываецца цыкл вершаў, якія закранаюць важныя сучасныя тэмы вершаў пра краіну, пра будоўлю.

Мне падаецца, Вы пагодзіцеся са мною, што такі парадак размяшчэння матэрыялу больш стройны і лагічны, чым ранейшы.

Мяне ніколькі не бянтэжаць тая абставіны, што выданне будзе, як Вам падаецца, сціплае, меней багатае, чым зборнік, выдадзены Дзетдзяржвыдатам. Але хацелася б, каб кніга была выдадзена з густам — гэта значыць, строга, проста, без прэтэнзій; калі магчыма — на добрай паперы, з ясным шрыфтам.

Буду ўдзячны, калі папярэдне пазнаёміце мяне з малюнкамі.

Прывітанне маё шчырае прывітанне. З павагай да Вас С. Маршак.

Гісторыя з чарговай мінскай кнігай слаўтага пісьменніка не завяршылася. Самуілу Якаўлевічу даслалі верстку. Ён у гэты час хварэў. Але, мяркуючы па лісце, напісаным ад яго імя Марыяй Маршак (ці гэта не Марыя Андрэўна Ляпунова (Маршак), нявестка пісьменніка, жонка Імануэля Самуілавіча Маршака, якая пражыла болей як стагоддзе (1920—2021) (?), даволі ўважліва паставіўся да версткі... Вось некаторыя з заўваг з ліста Марыі Маршак ад 7 верасня 1953 года: «Паважаны тав. Якімовіч!

С. Я. Маршак зараз хворы і прасіў адказаць Вам за яго.

Паведамляю Вам заўвагі з нагоды версткі.

1. На тытульным лісце хацелася б бачыць болей розны малюнак. Першая літара імя і прозвішча аўтара не павінны злівацца ў адным слове. Трэба было б прыбраць кветачкі па кутах тытула.

2. На стар. 27 неспрыяльнае ўражанне робіць шчупак, які выгнуўся, з пашчай акулы і з банцікам на шыі. Трэба гэты малюнак выправіць ці зняць яго.

3. Малюнак, які адлюстроўвае качанят на стар. 34, трэба паставіць перад апошнімі шасцю радкамі — інакш атрымаецца, што намаляваны качкі, якія знаходзяцца ў лісы ў страўніку.

4. С. Я. мяркую, што казку «Волга і Вазуза» трэба завяршыць радком «Всем советским рекам — честь и слава!», выключыўшы апошнія сем радкоў.

5. Верш «Новыя зоркі» ў зборніку Дзетдзяржвыдата замянілі іншымі вершамі ў сувязі з адтэрміноўкай будаўніцтва каналаў. Ці не варта і Вам завяршыць зборнік вершамі «Старэй за мора, вышэй за лес», надаўшы такую ж назву апошняму раздзелу.

С. Я. прасіў мяне пацікавіцца ў Вас пра меркаваны тыраж кнігі. Ці не думаеце Вы, што тыраж гэтага выдання варта зменшыць, з розлікам, каб надалей выдаць зборнік з новымі вершамі і ілюстрацыямі, якія болей адпавядаюць кнізе для маленькіх чытачоў (падкрэслена аўтарам ліста. — М. Б.).

Ці не дашляце Вы для азнаямлення малюнак на пераплёце і каляровыя ўклёікі.

С. Я. шле Вам сардэчнае прывітанне і ад душы дзякуе за выказанае Вамі спачуванне.

З павагай Марыя Маршак.

І яшчэ два сказы — пасля подпісу: «Яшчэ адна просьба: замяніць застаўку (першы малюнак) да «Багажу». Гэта вершы для маленькіх, характару вясёлай лічылкі, а малюнак занадта натуралістычны і цяжкаваты. М. М.».

Уражальная і вартая прыкладу ўвага да выдання чарговай кнігі... А што да вымушанага зняцця некаторых вершаў, змен у змесце, то... У сувязі з гэтым хацелася б крыху адхіліцца і прыгадаць словы вядомага крытыка Уладзіміра Лакшына: «...Я папракнуў Самуіла Якаўлевіча, што ў новым выданні «Містэра Твістэра», якое я чытаў сыну, шмат што знята, перароблена — і да горшага, у параўнанні з тым, што памятаю з дзяцінства.

— Мяне прасілі перарабіць. У старым «Твістэры» швейцары гатэляў званілі адзін аднаму, дамаўляліся, што ў іх няма нумароў для свавольнага Твістэра. Так «Інтурыст» заявіў, што амерыканскія багацці адмаўляюцца да нас ехаць, спасылаючыся на вершы Маршака — «маўляў, у Ленінградзе і Маскве ўсе чырвоныя швейцары ў змове — немагчыма патрапіць у гатэль». Давялося ўлічваць гэты пратэст, — жартуе Маршак. Што тут і каментавать. І так усё відавочна...

Мікола БЕРЛЕЖ

Мост у Залюстрэчча

Здаецца, лепшага выпадку, каб пагаварыць пра дзіцячае кіно, яго гісторыю, межы і складаныя ўзаемасувязі з кіно «дарослым» і «сямейным», можа і не надарыцца. Як-нік, учора ў паўночным паўшар'і сустракалі лета, а на ўсёй планеце адзначалі надзвычай важнае свята — Міжнародны дзень абароны дзяцей. З гэтай нагоды ў розных гарадах па ўсёй нашай краіне ладзіліся адмысловыя мерапрыемствы, нярэдка — з паказам фільмаў. Спецыяльна для аматараў бавіць канікулы перад экранам зрабілі падборку айчынных дзіцячых класікі, куды ўвайшлі як неўміручыя шэдэўры, знаёмыя ўсім і кожнаму, так і больш сціплыя карціны, таксама вартыя ўвагі.

Ранні перыяд

Перш чым брацца за складанне якіх заўгодна рэйтынгаў, варта разабрацца, а што такое ўвогуле дзіцячае кіно і ў чым яго прынцыповае адрозненне ад недзіцячага, чаму ёсць кіно для дзяцей і кіно пра дзяцей, але апошняе, тым не менш, наўрад знойдзе жывы водгук у малалетняй аўдыторыі? Пакідаючы за дужкамі асабліва спрэчныя моманты, даследчыкі кінематографа ў масе сваёй

«Кіна-фронт» меліся, сярод іншага, такія красамойныя радкі: «Паняцце “дзіцячыя фільмы” носіць абсалютна адцягнены характар. Ніхто толкам не ведае, што гэта такое і для каго прызначана».

Вандроўкі ў сне і наяве

Першай значнай вяршыняй у гісторыі беларускага дзіцячага кіно па праве лічыцца «Міколка-паравоз», пастаўлены Львом Голубам у 1956 годзе на кінастудыі «Беларусьфільм» па матывах аднайменнай апавесці Міхася Лынькова. У ціхае, абмежаванае адной чыгуначнай станцыяй, жыццё шасцігадовага Міколкі, сына машыніста, урываецца рэвалюцыя, а за ёй — кашмарная грамадзянская вайна. Гэтыя падзеі, калі прывычны свет сыходзіць з-пад ног і перакрываецца, прымушаюць хлопчыка хутка пасталець: можна канстатаваць, што да Міколкідзеці ў беларускім кіно не сталелі, хіба толькі дачасна і імгненна. «Міколка-паравоз» стаў сапраўднай падзеяй у савецкім кінапракце. Даследчыкі звяртаюць увагу таксама на асаблівае мастацкае значэнне карціны для беларускага кіналетпісу, называючы яе, у прыватнасці, першай работай, якая выйшла за межы рэалізму, выплюхнуўшы на экран падсвядомае — сны.

Паўтарыўшы поспех другі раз — у студзені 1959 года «Дзяўчынка шукае бацьку» паводле аднайменнай п'есы Яўгена Рыса, — Леў Уладзіміравіч

сыходзяцца на думцы, што дзіцячае кіно — тое, у якім цэнтральнае месца займае вобраз дзяцінства (усё, што належыць толькі яму і характарызуе толькі яго), сугучнага ўзросту гледача-дзіцяці і пададзенага ў дзіцячым ракурсе.

Дарэчы, калі, будучы за мяжой, вы зададзіцеся мэтай схадзіць у кіно на «дзіцячы фільм», то, з вялікай верагоднасцю, застаняцеся ні з чым альбо, у лепшым выпадку, будзеце вымушаны задавольвацца кіно «сямейным». Словазлучэнне «дзіцячы фільм» сустракаецца, як ні дзіўна, толькі ў афішах краін — спадчыннікаў сацыялістычнага мінулага. Прыжылося яно і ў Беларусі, чый кінематограф некалі праславіўся на ўсёй свет менавіта фільмамі для дзяцей. Айчыннае дзіцячае кіно мае пад сабой багатую традыцыю і каранямі сягае ажно ў «нямую» эпоху. Тады, у 1928 годзе, у адказ на рашэнні Наркамасветы, быў зроблены першы беларускі дзіцячы фільм — «Грышка-свінапас». Зманціраваная з фрагментаў, якія не ўвайшлі ў стужку «Лясная быль», і дапоўненая спецыяльна дзяццымі сцэнамі, прыгодніцкая карціна да нашых дзён не захавалася.

Затое амаль цалкам (без 5-й і 6-й частак) захавалася іншая — «Храманожа» 1930 года рэжысёра Юрыя Вінакурава. У аснове сюжэта — гісторыя беспрытульнай кульгавай дзяўчынкі Ількі, якую на выхаванне аддаюць прыёмнаму бацьку ў вялікі чужы горад. Герані даўдзецца прайсці праз непрымальнае раўеснікам, бацькоўскае п'янства і гвалт, каб стаць у выніку актыўнай піянеркай і, «узяўшы дарослых на грамадскі буксір», заняцца перавыхаваннем старэйшага пакалення. Як відаць, у цяперашнім разуменні да дзіцячых фільмаў можна аднесці толькі з вялікай нацяжкай. Дарэчы, на гэты конт у водгук тагачаснага часопіса

Кадр з фільма «Дзяўчынка шукае бацьку», 1959 г.

засведчыў свой бясспрэчны аўтарытэт і ў момант пераўтварыўся ў класіка, на якога раўняліся ўсе дзіцячыя пастаноўшчыкі. Паводле сюжэта, маці пяцігадовай Леначкі гіне пад бомбай, а дзяўчынку выратаўвае ляснік і забірае да сябе ў лес. Разам яны бяруцца шукаць бацьку дзяўчынкі, пра якога вядома, што ён пайшоў на вайну. Няхай на шляху

Мікалаем Эрдманам. «Радасным і шчаслівым было жыццё вольнага горада майстроў. Але аднойчы, заспеўшы жыхароў знянацку, на яго нападаюць чужаземцы», — даводзіць сцэнарная заяўка фільма. Знаходліваму гарбуну Караколю выпадае шанс праявіць сябе, і ён, заручыўшыся падтрымкай гараджан, абводзіць захопнікаў вакол пальца, перамагае злоснага герцага і, на радасць грамадзе, дамагаецца сэрца першай прыгажуні Веранікі. Ужо толькі гэтых слоў дастаткова, каб зразумець, які рэзкі паварот — ад рэалістычнасці ў бок гранічнага эскапізму — зрабіла тагачасная індустрыя дзіцячага кіно менш чым за дзесяцігоддзе. Пра вобразны лад «Горада» ў «ЛіМе» пісалі так:

«Стваральнікам фільма ўдалося вышыць найбагацейшае расквечанае думкаю, фантазіяй і майстэрствам палатно сапраўднага экраннага і казачнага дзеяння...»

Па пратаптанай Уладзімірам Бычковым у фільме «Горад майстроў» дарожцы ішлі ўсе наступныя пакаленні кінематографістаў, якія адрасавалі сваю

Кадр з фільма «Прыгоды Бураціны», 1975 г.

ім сустрэнецца шмат выпрабаванняў, канец у фільма ўсё ж такі шчаслівы. Іначай і быць не магло, бо на нашых вачах рэалістычная ваенная гісторыя ператвараецца ў казку, а што за казка без шчаслівага канца? Леў Голуб умеў рабіць казачнымі нават самыя бытавыя і трагічныя сюжэты, азнамянаваўшы цэлую эпоху ў беларускім дзіцячым кіно. Майстру таксама належыць такія вядомыя работы, як «Пушчык едзе ў Прагу» (1965), «Анюціна дарога» (1967), «Маленькі сяржант» (1975) ды многія іншыя кінатворы.

Творчыя манеўры

Пераход у новую эпоху азнамянаваў выхад у 1965 годзе кінаказкі «Горад майстроў» рэжысёра Уладзіміра Бычкова. Узятая за аснову п'еса Тамары Габэ «Горад майстроў, альбо Казка аб двух гарбунах» была апрацавана для экранізацыі

творчасць дзецем. Без гэтага арыенціру немагчыма ўявіць і іншага важнага (для кагосьці, безумоўна, самага важнага) дасягнення беларускага дзіцячага кіно — музычных тэлефільмаў Леаніда Нячаева. Трыумфальнае шэсце аўтара пачалося з «Прыгод Бураціны», пастаўленых па заказе Дзяржаўнага камітэта Савета Міністраў СССР па тэлебачанні і радыёвяшчанні ў 1975 годзе па матывах казкі Аляксея Талстога «Залаты ключык, альбо Прыгоды Бураціны». Гісторыя драўлянага хлопчыка займае пачэснае месца ў залатым фондзе беларускага кіно побач з іншай неўміручай класікай, у тым ліку — з фільмаграфіі Нячаева. Так, большага поспеху дасягнулі хіба што толькі наступныя работы майстра, сярод якіх асабліва вылучаюцца «Пра Чырвоны Капалюшык» паводле Шарля Перо і «Казка аб Зоркавым хлопчыку» паводле Оскара Уайльда. Апошняя, дарэчы, нядаўна атрымала другое жыццё дзякуючы рэстаўрацыі на кінастудыі.

Зразумела, многія дастойныя творы былі намі апушчаны (напрыклад, шматсерыйная сага аб піянерах «Бронзавая птушка» 1974 года рэжысёра Мікалая Калініна альбо мазайчны камедыйна-прыгодніцкі тэлефільм «Па сакрэце ўсёму свету» 1976 года цэлай кагорты пастаноўшчыкаў), іншыя — адкінуты на парозе, але галоўнае тое, што дзіцячае ігравое кіно ў Беларусі працягвае жыць і стварацца, абшпранае на вопыт былых творчых здзяйсненняў. Прыкладам таму могуць служыць стужкі «Рыжык у Залюстрэччы» (рэж. Алена Турава; 2011), «Неверагоднае перамяшчэнне» (рэж. Аляксандр Анісімаў; 2014) і іншыя.

Бернард ЗАТЫЛКІН

Куды рухаюцца карцінкі?

Класіка — гэта, канешне, добра, але што нам, у рэшце рэшт, прапануе дзень сённяшні? Выраслыі разабрацца, як рэспубліканскі кінапракат адгукаецца на падзеі апошніх тыдняў, сярод якіх галоўныя, безумоўна, — Міжнародны дзень абароны дзяцей і засведчаны ім пачатак летніх канікул, і што для заўзятых сінефілаў рыхтуе найбліжэйшы месяц. Забягаючы наперад, скажам, што відэапракат знойдзецца для гледачоў як дасведчаных, так і не вельмі. Вашай увазе — гід па кіна- (і не зусім) маршрутах чэрвеня.

Праект «Вясёлае лета»

Вядома, летняя пара цалкам і без астатку належыць дзецям, а юны глядач — заўсёды жаданы госьць у любой кіназале, асабліва ў суправаджэнні плацежаздольных дарослых. Бо малеча разумее: дзе кіно, там абавязкова і вядро папкорну, а яшчэ салодкія напоі — па бутэльцы на падлакотнік, якая-небудзь вабная цацка і напаследак — духмяны «дыжэстыў». Словам, кінатэатры сардэчна сустракаюць такіх гасцей.

Адной з нагод вярнуць дзяцей з бацькамі ў кіназалы з’яўляюцца, вядома, школьныя канікулы і іх прадвеснік — Міжнародны дзень абароны дзяцей. Традыцыйна да гэтай даты пракатныя арганізацыі па ўсёй краіне рыхтуюць адмысловыя кінаактыўнасці, на якія цягам першага летняга месяца ў рамках забаўляльна-асветніцкай праграмы школьных лагераў прыходзяць вялікія групы навучэнцаў. Задаваць трэндзі ў гэтым напрамку выпала сталічнаму «Кінавідэапракату», што сёлета прываблівае публіку праектам «Вясёлае лета».

«Якія планы на летнія вакацыі ў нашых юных гледачоў? Здаецца, мы ведаем — правесці лета ярка і незабыўна! А наша сетка кінатэатраў вам у гэтым дапаможа!» — абяцаюць у прэс-службе прапрыйемства. Распачалося анімацыйнае лета паказам мультфільма «Дарога дадому», створанага рэжысёрамі Гары Крыпсам і Клэр Найт у 2021 годзе ў капрадукцыі ЗША, Аўстраліі і Канады. Сюжэт немудрагелістай карціны, знаёмы па мультыплікацыйных хітах мінулых гадоў

Кадр з мультфільма «Падарожжа на Месяц», 2020 г.

«Мадагаскар» і «Рыа», апавядае пра жывёл, якія збеглі з тэматычнага парку, каб знайсці свой сапраўдны дом.

Працягваецца праграма сёлетнім расійскім мультфільмам «Каты Эрмітажа» рэжысёра Васіля Равенскага пра ката Вінсента, які ўліваецца ў высакародны эрмітажны «прайд», хаваючы ад астатніх сябра — мыш. У сваю чаргу звярок кінкажу (сямейства янотавых), герой пазалеташняй амерыканскай мультыплікацыі «Віва» рэжысёраў Кіка дэ Мікі і Брэндана Джэфардса, выпраўляецца ў незабыўнае музычнае падарожжа да сваёй каханай. Гэтакаса ў пошуках дарагога чалавека — маці — у музычнае падарожжа выпраўляецца і дзяўчынка Фэй Фэй у кітайска-амерыканскай стужцы «Падарожжа на Месяц» 2020 года рэжысёраў Глена Кіна і Джона Карса. Шмат музыкі і ў мінулагагодняй рэжысёрскай рабоце Фарзада і Кіануша Далванды «Звералэнд» кітайска-венгерскага паходжання, якая апавядае пра аднаўленне вайны хвастатых.

На салодкае стваральнікі праекта «Вясёлае лета» прызапасілі некалькі шматбюджэтных хітоў сусветнага пракату. Першым з іх стане геройскі мультфільм «Супергадаванцы» 2022 года пастаноўшчыкаў Джарэда Штэрна і Сэма Лівайна. Паводле сюжэта, каманда хатніх гадаванцаў на чале з сабакам Крыптам вырашаюць дапамагчы гаспадарам-супергероям у

нялёгкай справе абароны жыхароў Зямлі. У другім з іх — летаўшых «Монстрах на канікулах: Трансфарманія» — «манстрыфікавальны прамень», загадкавае вынаходства Ван Хельсінга, выходзіць са строю і ператварае Дракулу і іншых монстраў у людзей, а людзей, наадварот, — у монстраў. Увечнае кінапраграму камедыіны мультфільм «Кот у ботах 2: Апошняя жаданне» Джоэля Кроўфарда і Хануэля Мяркады — працяг знакамітай франшызы, які ўварваўся ў пракат летась.

Анімацыйная гармата

Эстафету з рук мінскага «Кінавідэапракату» прыняў Магілёў. З нагоды Міжнароднага дня абароны дзяцей экраны ўсходняй сталіцы атакавалі мультфільмы, а ў кіназалах ладзіліся адмысловыя імпрэзы. Так, прэм’ерны паказ расійскай стужкі «Маша і Мядзведзь у кіно: Скажыце “Ой!”» (рэж. Арцём Навумаў) суправаджаўся

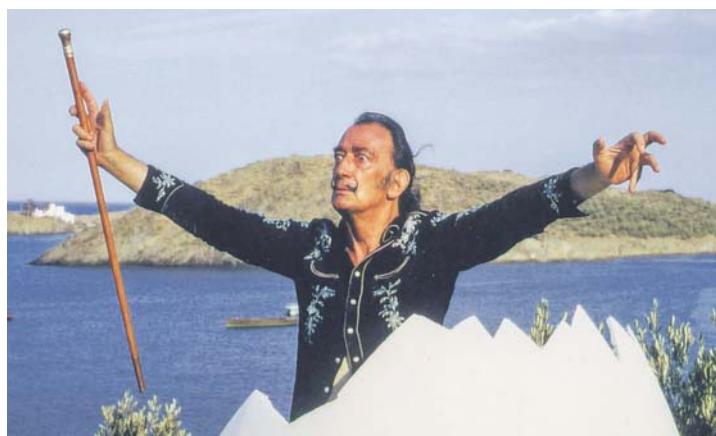
Кадр з мультфільма «Тры разбойнікі і леў», 2023 г.

творчымі нумарамі, конкурсамі і розыгрышам падарункаў. Акрамя таго, у першы дзень лета юныя магілёўскія кінаманы змаглі бясплатна паглядзець расійскія мультфільмы «Каты Эрмітажа» і «Царства супраць разбойнікаў» (рэж. Марына Ляскова-Гаі; 2022), а таксама вынік капрадукцыі Бельгіі, Францыі і Германіі «Літл Гром» (рэж. Ксав’е Джакамеці, Тобі Генкель; 2020) пра спробы маленькага хлопчыка Якары заарканыць няўлоўнага мусанга Літла Грома. Апошні дэманстраваўся ў спецыяльным кінатэатры для гледачоў з абмежаванымі здольнасцямі па слыху і зроку.

З крыху слабейшым імпэтам да справы падышлі ў іншых абласцях. Зрэшты, многія з ужо названых карцін увайшлі і ў рэгіянальныя кінаафішы. Да таго ж, у першыя чэрвеньскія дзенькі пракат у рэгіёнах прапануе гледачу свежыя анімацыйныя работы «Яга і кніга заклінанняў» (рэж. Уладзімір Сакаў; Расія), «Тры ў пер’і 2» (рэж. Бенжамін Квобек, Метэ Танге; Германія, Бельгія, Нарвегія) і «Тры разбойнікі і леў» (рэж. Расмус А. Сівертсен; Нарвегія), а таксама ігравыя карціны «Гадаванец Юрскага перыяду. Страчаная тайна» (рэж. Раян Белгарт, Крыс Хойт; ЗША) і летаўшым «Каляндар Ма(й)я» (рэж. Вікторыя Фанасюціна; Расія) пра небяспечныя гульні падлеткаў з часам.

Мельпамена на службе кіно

Безумоўна, не дадуць засумаваць у чэрвені і даросламу гледачу — дасведчанаму і патрабавальнаму. Усе асноўныя мерапрыемствы для такой аўдыторыі

Кадр з дакументальнага фільма «Сальвадор Далі: У пошуках бясмерця», 2018 г.

канцэнтруюцца ў сталіцы. Бадай, кожны сінефіл, роўна як і тэатрал, хаця б аднойчы сутыкаўся з праектам TheatreHD, які за некалькі гадоў свайго існавання ў кінатэатры «Цэнтральны» (уасноўным) стаў сапраўднай традыцыяй і ўжо ўспрымаецца як неад’емная частка айчыннага кіналандшафту. Асаблівым выратаваннем паўстае праект летняй парой — у час сцэнічнай засухі, калі большасць тэатральных устаноў па ўсёй краіне сыходзіць на адпачынак.

Чэрвеньская афіша TheatreHD радуе разнастайнасцю. Ад канцэртных фільмаў да опер, ад драматычных спектакляў да балетаў — арганізатары праекта ўводзяць гледачоў у свет выканальніцкіх мастацтваў. У рэпертуары: першая пастаноўка «Танны Балейн» Гаэтана Даніэці ў Венскай оперы 2011 года з Ганнай Нятрэбай на галоўнай партыі; канцэрт аркестра musicAeterna пад кіраўніцтвам грэка-расійскага дырыжора Тэадора Курэнтзіса «Курэнтзіс: Моцарт» 2021 года; складанае механіка-піратэхнічнае відэавішча 2011 года «Доктар Фаўст» наўпрост са сцэны Шэкспіраўскага тэатра «Глобус» у Вялікабрытаніі; балет «Рамэа і Джульета» (2017), які стаў візітоўкай Тэатра оперы і балета Екацярынбурга; дакументальны фільм «Сальвадор Далі: У пошуках бясмерця», створаны пяць гадоў таму, а таксама многае іншае.

Безумоўная класіка

Прывычнае для слыху айчынных аматараў рухомах карцінак і замежнае слова Cinemascope. Так называецца адзін з найбольш паважаных і вядомых кінапраектаў у Беларусі, чыя дзейнасць не абмяжоўваецца аднымі фільмапаказамі, а ўключае таксама і правядзенне канцэртаў, лекцый. У найбліжэйшым месяцы Cinemascope падрыхтаваў для сваёй аўдыторыі адразу некалькі цікавых імпрэз. Перш за ўсё звяртаем вашу ўвагу на штотыднёвы кінаклуб «Анталогія», у рамках якога сёння ў Скультурнай зале Музея-майстэрні Заіра Азгураў Мінску з выкарыстаннем

бесправдальных навушнікаў пройдзе паказ класічнага фільма «Уладар мух», пастаўленага брытанцам Пітэрам Брукам у 1963-м паводле нашумелага рамана Уільяма Голдынга.

Кадр з фільма «Берлін. Сімфонія вялікага горада», 1927 г.

Акрамя таго, ужо заўтра пакажам стужкі «Той, хто бяжыць па лязе» 1982 года выпуску ў арт-прасторы «Манахром», што размясцілася ў былых заводскіх памяшканнях па вуліцы Кастрычніцкай у Мінску, завершыцца рэтраспектыва фільмаў Новага Галівуда. Думаецца, легендарны фільм Рыдлі Скота ў прадстаўленніх патрэбы не мае. Як не мае такой патрэбы карціна 1986 года «Ханна і яе сёстры» рэжысёра Вудзі Алена, якую можна будзе ўбачыць там жа ў сераду 7 чэрвеня ў рамках вялікай рэтраспектывы жывога класіка. Наперадзе гледачоў чакаюць 14 чэрвеня «Злачынствы і праступкі» (1989) і 21 чэрвеня — «Кулі над Брэдвеем» (1994) — яскравыя ўзоры інтэлектуальнай камедыі.

Найбольшай жа ўвагі варта новая сінтэтычная праграма «Сімфонія вялікага горада» ў прасторы «Манахром» — рэтраспектыва фільмаў пра Берлін, горад з трагічным лёсам, чым і прываблівае да сябе ўвагу кінематаграфістаў з усяго свету. Яна адкрыецца ў нядзелю, 4 чэрвеня, нямым фільмам 1927 года «Берлін. Сімфонія вялікага горада» (рэж. Вальтэр Рутман) з жывым музычным суправаджэннем ад Аляксандра Музыкантава (фартэпіяна) і Аляксандра Ганькова (марымба) і пасля чатырох паказаў завершыцца 1 ліпеня дэбютнай карцінай Яна Оле Герштэра «Простыя цяжкія Ніка Фішэра» (2012).

Каміла НАВІНКІНА

Жыліцкі Версаль у віртуальнай прасторы

Палацава-паркавы ансамбль Булгакаў — помнік архітэктуры позняга класіцызму, пабудаваны ў XIX стагоддзі. Ён зняходзіцца ў аграгарадку Жылічы Кіраўскага раёна Магілёўскай вобласці. Уключаны ў Дзяржаўны спіс гісторыка-культурных каштоўнасцей Рэспублікі Беларусь як помнік архітэктуры міжнароднага значэння. Калі вы лічыце, што ўсе беларускія замкі размешчаны на захадзе нашай краіны, то вам абавязкова трэба здзейсніць падарожжа на Магілёўшчыну.

«Жыліцкі Версаль» — менавіта так у свой час ахрысцілі палац, збудаваны ў дваранскім маёнтку Добасна дзвесце гадоў таму. Архітэктурная жамчужына не толькі ўсяго прыдняпроўскага краю, але і, без перабольшання, адзін з найлепшых узораў спадчыны беларускай культуры, некалі належала старажытнаму роду Булгакаў. Велічны палацава-паркавы комплекс, будаўніцтва якога пачалося ў 1823 годзе і працягвалася аж да пачатку XX стагоддзя, па прыгажосці і маштабе не саступаў Нясвіжскай рэзідэнцыі Радзівілаў. Тут мелася нават свая аранжарэя, якая па памерах і колькасці экзатычных раслін лічылася найлепшай у беларускіх губернях.

Сам будынак ураджаў архітэктурай, а таксама дэкаратыўным аздабленнем фасадаў і ўнутраных памяшканняў. Гэта быў адзіны стопакаёвы палац на беларускіх землях. Дызайн пакояў не паўтараўся нават у дробных дэталіях. Унікальныя кесонныя столі, багата аздабленыя пазалотай, да гэтага часу з'яўляюцца візіткай радавога маёнтка Булгакаў. Палац ураджаў раскошнымі інтэр'ерамі, дарагой мэбляй, камінамі з мармуру, бібліятэкай у сем тысяч тамоў і каштоўнымі калекцыямі прадметаў мастацтва.

што за сваю гісторыю гэты архітэктурны шэдэўр пабачыў многае: пампезнае будаўніцтва, раскошу і багацце, запусценне і заняпад, неаднойчы яго рабавалі і раскрадалі, — палацу быў накіраваны шчаслівы лёс. Ён перажыў усе войны: на яго не ўпала ні адна бомба, ён ні разу не гарэў. Гэта адзіны ў Беларусі палацавы будынак, у якім захаваліся ўпрыгажэнні, у тым ліку ляпніна.

Радавы маёнтак Булгакаў сталі аднаўляць больш за дзесць гадоў таму. Рэстаўрацыя ў чатыры чаргі тут вядзецца з 2009 года. Першая прадугледжвала аднаўленне заходняй часткі палаца і была завершана ў 2011 годзе. Тут размясцілася дзіцячая школа мастацтваў. Затым вярнулі ранейшае аблічча флігелю галоўнага корпусу, разбуранаму ў гады Вялікай Айчыннай вайны. Трэцяя чарга ўключала адраджэнне ўсіх гістарычных памяшканняў у галоўным корпусе і частцы паўночнага, дзе практычна поўнасцю размясціцца музей, а адзін з флігеляў зойме сельская бібліятэка. У цяперашні

больш цікавых гістарычных помнікаў на тэрыторыі Беларусі, зойме сваё заслужанае месца сярод культурных здабыткаў беларускай нацыі і стане перспектыўным турыстычным аб'ектам, нароўні з Нясвіжскім і Мірскім замкамі.

А пакуль што ў амацараў даўніны ёсць выдатная магчымасць наведаць архітэктурны шэдэўр Магілёўшчыны віртуальна, зайшоўшы на сайт Магілёўскай абласной бібліятэкі.

На галоўнай старонцы вы знойдзеце адметны інтэрнэт-рэсурс пад назвай «Жыліцкі Версаль», прысвечаны палацава-паркаваму комплексу. Унікальнасць яго ў тым, што сабраныя з розных крыніц па крупінках звесткі пра палац аб'яднаны ў адным рэсурсе і даступны кожнаму інтэрнэт-карыстальніку. Бо да гэтага часу не выдадзена ні аднаго фундаментальнага гісторыка-архітэктурнага нарыса пра сядзібу накіраваных тых, што напісаныя пра іншыя беларускія замкі і палацы, няма ні аднаго прэзентацыйнага фотаальбома. У фондзе Магілёўскай абласной бібліятэкі, роўна як і ў фондзе Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, масіў дакументаў аб сядзібе ў Жылічах прадстаўлены выключна артыкуламі з перыядычных выданняў. З кніг жа маецца толькі малафарматнае выданне 1992 года аб'ёмам у 75 старонак — «Палац у Жылічах = Дворец в Жиличах» В. Ф. Марозава з серыі «Помнікі беларускага дойлідства». Галоўнай кніжнай скарбніцы краіны пашчасціла валодаць яшчэ зборнікам матэрыялаў Рэспубліканскага навукова-практычнага семінара, які адбыўся на базе Жыліцкага гістарычнага комплексу музея ў 2017 годзе, дзе адзінкавымі выявамі палаца ў камплектах паштовак. На гэтым усё.

З прычыны адсутнасці вартага ўвагі друкаванага выдання пра палац Булгакаў супрацоўнікі Магілёўскай абласной бібліятэкі палічылі неабходным ліквідаваць гэты прабел і стварыць віртуальны праект пра яго як альтэрнатыўную і сучасную крыніцу інфармацыі, не прэтэндуючы на выключную дакладнасць узнаўлення гісторыі. Бо чым далей ад нашага часу адбываюцца падзеі, тым менш сведчанняў пра іх трапляе ў рукі даследчыкаў...

Двухсотгадовая гісторыя радавога гнязда Булгакаў адноўлена ў сямі раздзелах праекта: «Сага пра Булгакаў», «Сядзіба Добасна», «Палацавыя залы», «Гадзі калектывізацыі», «Ваеннае ліхалецце», «Савецкі перыяд» і «Новае жыццё палаца».

Інфармацыя прадстаўлена на рускай і беларускай мовах, ёсць сістэма пошуку па рэсурсе.

Вы пазнаёміцеся з уладальнікамі сядзібы і яркімі прадстаўнікамі вядомага дваранскага роду, убачыце арыгінальную архітэктурную стылі класіцызму з масонскім знакам на франтоне будынка, захопіцеся раскошнымі інтэр'ерамі палацавых залаў, павандруеце па алеях самага вялікага ў вобласці старадаўняга парку з дзівосным каскадам сажалак і надзвычай здзівіцеся, якая насычаная гаспадарчая дзейнасць вялася ў маёнтку Булгакаў.

Пры стварэнні базы даных выкарыстаны дакументы з фонду ўстановы культуры «Магілёўская абласная бібліятэка імя У. І. Леніна», матэрыялы са свабодных інтэрнэт-крыніц, а таксама прадстаўленыя ДУК «Сетка бібліятэк Кіраўскага раёна».

Такім чынам, запрашаем здзейсніць віртуальнае падарожжа па самым вялікім палацы Беларусі, напоўніць душу святлом гісторыі і надоўга захаваць успаміны аб сустрэчы з «Жыліцкім Версаль»!

Сядзібу ў Жылічах неаднаразова наведваў знакаміты фатограф Ян Булгак. Захавалася каля трыццаці яго здымкаў палаца. Улетку 1877 года ў гэтых месцах спыняўся Напалеон Орда, які падарожнічаў па Беларусі, Украіне, Літве, Польшчы, робячы замалёўкі архітэктурных помнікаў. Яго творы адрозніваліся строгай дакументальнасцю і сёння служаць каштоўнай крыніцай для гісторыкаў архітэктуры і рэстаўратараў. Знакаміты мастак адлюстравваў палац Булгакаў на двух малюнках.

У розны час сядзіба служыла рэзідэнцыяй, шпіталем, дзіцячым домам і навукальнай установай. Нягледзячы на тое,

час залы комплексу напаўняюцца антыкварнай мэбляй, а таксама сучаснымі копіямі мэблі XIX стагоддзя, карцінамі, нанава ствараецца аранжарэя, разбураная ў гады Вялікай Айчыннай вайны, і капліца. Чацвёртай чаргой запланава-на аднаўленне парку, разбітага яшчэ ў XIX стагоддзі, і воднай сістэмы.

Нягледзячы на рамонтныя і рэстаўрацыйныя работы, якія працягваюцца 14 гадоў, наведаць сядзібу ўжо можна. Для турыстаў адкрыты другі паверх — там праводзяць экскурсіі.

У хуткім часе палацава-паркавы комплекс будзе цалкам адноўлены, і ўжо відавочна, што ён увойдзе ў лік най-

лем!»! Ссылку на рэсурс можна знайсці і ў самым папулярным інтэрнэт-даведніку ў свеце — Вікіпедыі, на старонцы «Палацава-паркавы комплекс Булгакаў (Жылічы)».

Ужо працяглы час публічныя бібліятэкі Магілёўскай вобласці выкарыстоўваюць свае сайты як платформу для арганізацыі аддаленага доступу да ўласных рэсурсаў, што робіць краязнаўчыя веды максімальна даступнымі для насельніцтва. Валодаючы каласальнымі масівамі аўтарытэтных дакументальных крыніц, бібліятэкі напаўняюць інтэрнэт-прасторы якасным і дакладным кантэнтам, што, безумоўна, прываблівае карыстальнікаў.

На сёння на сайтах бібліятэк Магілёўшчыны ўвогуле прадстаўлена больш за 150 рэгіянальных анлайн-праектаў, якія папулярныя ў гісторыка-культурную спадчыну вобласці ў сусветным інфармацыйным асяроддзі. У мэтах аб'яднання і сістэматызацыі звестак аб рэгіёне на адзінай інфармацыйнай платформе і спрашчэння пошуку краязнаўчай інфармацыі на сайце абласной бібліятэкі створаны даведнік па інтэрнэт-рэсурсах бібліятэк «Краязнаўчы партал Магілёўскай вобласці». Доступ да яго арганізаваны таксама на ўсіх сайтах гарадскіх і раённых бібліятэчных сетак.

Прыемна, што нашы інтэрнэт-рэсурсы выклікаюць цікавасць не толькі ў карыстальнікаў, пра што сведчыць статыстыка наведванняў, але і ў калег, прафесіяналаў бібліятэчнай справы. Удвая прыемна тое, што наша праца ацэнена на самым высокім дзяржаўным узроўні і па выніках 2020 года адзначана спецыяльнай прэміяй Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь за значныя дасягненні ў справе выхавання любові да роднага краю і стварэнне інфармацыйных рэсурсаў, прысвечаных тэме малой радзімы.

Юлія КАСЦЮК, вучоны сакратар Магілёўскай абласной бібліятэкі імя У. І. Леніна

«Старанны, сціплы і тактоўны...»

Да 110-годдзя дзяржаўнага дзеяча БССР

Рыгора Кісялёва

Праз два месяцы пасля смерці Іосіфа Сталіна ў маі (па іншых даных — у чэрвені) 1953 года па ініцыятыве першага сакратара ЦК Кампартыі Беларусі Мікалая Патолічава міністрам культуры Беларусі быў прызначаны адказны партыйны работнік Рыгор Кісялёў. Ён заставаўся на гэтай пасадзе амаль адзінаццаць гадоў — да студзеня 1964 года. Што і як было зроблена за гэты час у нашай рэспубліцы?

Самым значным дасягненнем скульптараў Беларусі стаў завершаны ў 1954 годзе велічны ансамбль плошчы Перамогі ў Мінску з абеліскам-помнікам воінам Савецкай Арміі і партызанам, загінулым у баях з германскім нацызмам. Яго аўтары — скульптары Заір Азгур, Андрэй Бембель, Аляксей Глебаў, Сяргей Селіханаў, архітэктары Уладзімір Кароль і Георгій Заборскі.

Арганізатарскі талент Рыгора Якаўлевіча асабліва праявіўся ў час падрыхтоўкі і правядзення Дэкады беларускага мастацтва і літаратуры, якая праходзіла ў Маскве 11—12 лютага 1955 года. З тэатральных калектываў БССР удзельнічалі Дзяржаўны тэатр оперы і балета Беларусі, Беларускі тэатр імя Я. Купалы, Беларускі тэатр імя Я. Коласа і Дзяржаўны рускі драматычны тэатр Беларусі. У гэты час у сталіцы СССР наладжваліся цікавыя спектаклі, канцэрты, літаратурныя вечары, прагляд беларускіх кінафільмаў, абмеркаванне творчасці тэатральных калектываў.

Мала каму вядома, што па ініцыятыве Рыгора Якаўлевіча ў красавіку 1955 года Рускаму драматычнаму тэатру БССР было нададзена імя М. Горкага.

Па прадстаўленні Міністэрства культуры Беларусі 350 работнікаў мастацтва БССР былі ўзнагароджаны ордэнамі і медалямі. Артыстам Беларускага дзяржаўнага драматычнага тэатра імя Я. Купалы Уладзіміру Уладзімірскому і Лідзіі Ржэцкай было прысвоена званне народнага артыста СССР. 18 майстроў мастацтва ўдасціліся звання народнага артыста БССР, 40 — заслужанага артыста рэспублікі.

У сярэдзіне 1950-х гадоў у Беларусі дзейнічала больш за тры з паловай тысячы калектываў мастацкай самадзейнасці, у якія ўваходзіла 80 тысяч чалавек.

У БССР пачаўся актыўны пошук сучасных тыпаў шматпрофільных устаноў культуры і баўлення вольнага часу, новых падыходаў да арганізацыі іх работы. Паўсюль пачалі стварацца цэнтры народнай творчасці, фальклору і нацыянальных культур. Атрымалі распаўсюджанне клубы-бібліятэкі, што аб'ядноўвалі ў сваёй дзейнасці адносна розныя функцыі. Адной з найбольш папулярных форм арганізацыі адпачынку і культурна-творчай дзейнасці заставаліся клубы па інтарэсах і розныя аматарскія аб'яднанні.

Да 1950 года колькасць бібліятэк і агульны кніжны фонд перавысілі даваенны ўзровень. Аднак аднаўленне фондаў бібліятэк насіла ў асноўным колькасны характар: замест страчаных сусветна вядомых беларускіх выданняў XVI—XIX стагоддзяў, каштоўных беларускіх мастацкіх і навуковых твораў у Беларусь шматтысячнымі партыямі паступалі незапатрабаваныя кнігі. Важным кірункам дзейнасці ў 1950—1960-я гады стала ўпарадкаванне сеткі бібліятэк і ўдасканаленне іх камплектавання. Былі ўведзены сацыялістычнае спаборніцтва паміж

бібліятэкамі, рэспубліканскія і абласныя агляды.

Ужо ў 1955 годзе ў БССР налічвалася 2878 калгасных і 2955 клубных бібліятэк з кніжным фондам каля 13 млн экзэмпляраў. За гэты год бібліятэкі правялі 8073 літаратурныя вечары і чытацкія канферэнцыі, арганізавалі 28 тысяч кніжных выставак.

Развівалася і музейная справа. У 1955 годзе ў Беларусі працавалі 23 музеі, якія наведала 583 тыс. чалавек. У гарадах і раёнах рэспублікі дзейнічала 179 перасоўных выставак.

З сярэдзіны 1950-х гадоў у творчым асяроддзі з'явілася імкненне да асобнага падыходу, пазбаўленага псеўдапафасу і апісальнасці ў адлюстраванні рэчаіснасці. У творчасці мастакоў у 1960-я гады ўсё выразней прасочваецца тэндэнцыя індывідуальнага прачытання падзей гісторыі і сучаснасці.

Менавіта пры непасрэдным удзеле Рыгора Кісялёва былі адкрыты Гомельскі тэатр (1954), Беларускі рэспубліканскі тэатр юнага гледача (1956), Бабруйскі тэатр (1956).

Многія літаратуразнаўцы да сённяшняга часу замоўчваюць той факт, што павелічэнню п'ес беларускіх аўтараў у рэпертуары тэатраў садзейнічаў конкурс на найлепшы драматургічны твор, які праводзіўся Саюзам пісьменнікаў і Міністэрствам культуры БССР у гонар 40-годдзя Кастрычніка. У выніку ў 1957 годзе святло рампы ўбачылі 11 п'ес беларускіх драматургаў — амаль столькі, колькі за ўсё пасляваенныя гады. У тэатры імя Я. Коласа была пастаўлена п'еса П. Глебкі «Святло з Усходу», у Рускім тэатры БССР імя М. Горкага — п'еса К. Губарэвіча «Галоўная стаўка», у гродзенскім тэатры — п'еса П. Васілеўскага «Год здзяйсненняў», у Гомельскім — п'еса А. Маўзона «У бітве вялікай».

З імем Р. Я. Кісялёва звязана правядзенне Дэкады беларускай культуры ў Польшчы (верасень-кастрычнік 1955 года), адкрыццё ў Мінску Палаца культуры прафсаюзаў (3 ліпеня 1956 года), Літаратурнага музея Я. Коласа (4 кастрычніка 1959 года), стварэнне Дзяржаўнага ансамбля танца БССР (1958), адкрыццё ў Маладзечне Мінскага абласнога краязнаўчага музея (1964).

У 1963 годзе Рыгору Якаўлевічу Кісялёву было прысвоена ганаровае званне заслужанага дзеяча культуры БССР.

У студзені 1964 года Рыгор Кісялёў быў прызначаны міністрам асветы БССР. Пры ім адкрыліся Мінскі радыётэхнічны інстытут (1964), Віцебскі тэхналагічны інстытут лёгкай прамысловасці (1965),

Брэсцкі інжынерна-будаўнічы інстытут (1966).

Пасля XXIII з'езда КПСС (1966) у Беларусі пачаўся пераход да ўсеагульнай сярэдняй адукацыі моладзі, што з'явілася значным фактарам сацыяльна-культурнага развіцця рэспублікі. З аднаго боку, новыя праграмы, на якія перайшла школа, узнялі ўзровень адукацыі, наблізілі яго да патрабаванняў жыцця. З іншага боку, шэраг гісторыкаў адукацыі ў нашай рэспубліцы адзначае, што ў той час, калі Р. Я. Кісялёў быў міністрам асветы БССР і намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР, аб'ём і складанасць навучальнага матэрыялу ў школах сталі завышанымі, што прыводзіла да перагрузкі вучняў. Акрамя таго, звужалася сфера выкарыстання беларускай мовы ў сярэдняй і сярэдняй спецыяльнай адукацыі, ва ўстановах вышэйшай адукацыі.

У маі 1968 года Рыгор Кісялёў стаў намеснікам Старшыні Савета Міністраў БССР, а 21 чэрвеня 1968 года Бюро ЦК КПБ зацвердзіла яго членам Прэзідыума Савета Міністраў БССР.

На гэтай пасадзе Рыгор Якаўлевіч курыраваў пытанні адукацыі, навукі і культуры, аховы здароўя і іншых сферы. За два апошнія гады яго жыцця было зроблена шмат станоўчага, што садзейнічала развіццю культуры, навукі, адукацыі, аховы здароўя Беларусі.

Так, у 1969 годзе на базе Гомельскага педінстытута, выпускніком якога быў ён сам, стварылі Гомельскі дзяржаўны ўніверсітэт, які носіць цяпер імя Ф. Скарыны. Ажыццяўляліся меры па развіцці матэрыяльнай базы працоўнага навучання. Значная работа праводзілася па стварэнні навучальных кабінетаў. Калі ў 1960/1961 навучальным годзе іх налічвалася 2053, то ў 1969/1970 — 7772.

«...Цэнтральным камітэтам КП(б) Беларусі тав. Кісялёў Рыгор Якаўлевіч зацверджаны загадчыкам аддзела кадраў навуковых і культурных устаноў упраўлення кадраў ЦК КП(б)Б. Тав. Кісялёў мае неабходныя палітычныя і дзелавыя якасці для выканання даручанай яму работы... Праявіў сябе работнікам, здольным правільна ажыццяўляць дырэктывы партыі ў даручанай яму справе, валодае добрымі арганізатарскімі здольнасцямі. Патрабавальны да апарату, старанны, сціплы і тактоўны, валодае вытрымкай. Тав. Кісялёў вельмі перспектыўны як партыйны работнік, здольны хутка асвоіць даручаную справу, а надалей працаваць на высокай самастойнай пасадзе».

Праз 20 гадоў — 5 мая 1968 года — сакратар ЦК КП(б)Б Ф. Сурганаў адзначаў: «...Тав. Кісялёў Р. Я. мае вялікі вопыт педагогічнай, партыйнай і савецкай работы, валодае добрымі арганізатарскімі здольнасцямі, умее працаваць з людзьмі, карыстаецца аўтарытэтам у партыйнай арганізацыі рэспублікі».

Шчыра кажучы, Рыгор Якаўлевіч быў таленавітым вучоным-гісторыкам. З пазіцыі сённяшняга дня можна знайсці недахопы ў яго кандыдацкай дысертацыі. Але для свайго часу яна была актуальнай і даволі каштоўнай. Акрамя таго, ён быў аўтарам шэрагу цікавых навуковых і навукова-папулярных работ. Людзі, якія ведалі яго, у гутарках з аўтарам гэтых радкоў сведчылі, што свае даклады да адказных мерапрыемстваў ён пісаў сам.

Р. Я. Кісялёў з'яўляўся дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР (1951—1970), членам ЦК КПБ (1952—1970). Ён быў узнагароджаны ордэнамі — Леніна, Чырвонай Зоркі і «Знак Пашаны».

Фота Кастуся Дробавы.

Пэўную ролю ў паляпшэнні навучальнага і выхаваўчага працэсу адыгрывалі факультэты грамадскіх прафесій. Кожны год каля 30 тысяч студэнтаў БССР у час летніх канікул прымалі ўдзел у студэнцкіх будаўнічых атрадах.

Імя дзяржаўнага дзеяча БССР Р. Я. Кісялёва становілася ўсё больш папулярным у нашай рэспубліцы.

Перагортаем старонкі яго асабістай справы ў фондах Нацыянальнага архіва Рэспублікі Беларусь, знаёмімся з характарыстыкамі.

Так, сакратар ЦК КП(б)Б М. Зімянін у 1948 годзе пісаў:

Дзіўна і вельмі шкада, што такія аўтарытэтыя выданні, як 6-томная «Энцыклапедыя гісторыі Беларусі» і 18-томная «Беларуская энцыклапедыя», не далі аб ім нават кароткай біяграфічнай даведкі.

Рыгор Кісялёў загінуў у выніку аўтамабільнай катастрофы 10 красавіка 1970 года. Яму шлоў 57-ы год. Пахаваны ў Мінску на Усходніх могілках.

Імем Рыгора Якаўлевіча Кісялёва названа вуліца ў Гомелі і сярэдняя школа ў яго роднай вёсцы. У гэтай школе створаны прысвечаны яму музей.

Эмануіл ЮФЕ, прафесар, доктар гістарычных навук

Кветка з літпалетка

«Як быццам слязьмі налілася каліна...»

Трагічныя паданні пра каліну навяяныя, мусіць, гаркавым смакам яе ягад: у чырвоную каліну зазвычай ператвараецца дзяўчына, якая альбо ратуецца ад пераследавання, альбо пакутуе ад трагічнага кахання. Ёсць расказы пра калінавыя масты, па якіх ідуць на ворага ратнікі. Згодна са слоўнікам Уладзіміра Даля, калінавыя масты — гэта грэблі цераз балота.

Яскравыя чырвоныя гронкі надаюць каліне асаблівую прыгажосць у тыя пахмурныя восеньскія дні, калі апала з дрэў залатое лісцё і ўсё робіцца празрыстым і шэрым, а бляклае неба штодзень ніжэе... У такі час каліна быццам сагравае прыроду сваім полымем — вось чаму, верагодна, аддаленыя восеньскія грывы і зарыва бліскавіц у народзе называюць каліннікамі.

За асаблівую прыгажосць і кветак, і пладоў любяць каліну літаратары, асабліва паэты, надзяляючы расліну здольнасцю падкрэсліць трагізм сітуацыі, ствараюць адметныя метафары ў драматычных карцінах. Адна з тыповых — у пранізлівым вершы Алеся Жамойціна:

Сухая ігліца спадае на дол,
Сухія лісты пакідаюць галіны.
Нямеюць калені пад свежым капцом.
Як быццам слязьмі налілася каліна.

Замнога сіротаў на гэтай зямлі,
І любіць іх Бог, ды без долі пускае...
А шчасця захочуць — сухоты бяры,
Сухоты не возьмуць — турма даканае.

І смерць прыбірае заўсёды часцей
Сірот без зямелькі. Сіротаў без маці...
І колькі ж патрэбна гаротных касцей,
Каб з гэтай багны смярдзючай узняцца?!!

Сухая ігліца спадае на дол,
Сухія лісты пакідаюць галіны.
Рахучая постаць над родным капцом.
Як помста з вачэй — палыхае каліна...

Верш увайшоў у зборнік А. Жамойціна «Азірнуўшыся — не скамянею» (1989). Трэба заўважыць, што творчасць і працоўная дзейнасць пісьменніка неразрыўна знітаваны між сабой: на працягу доўгага часу Алесь Жамойцін загадваў Літаратурна-мемарыяльным музеем Францішка Багушэвіча ў Кушлянах, быў адным са стваральнікаў музейнай экспазіцыі. Падчас яго экскурсіі, на якой неаднаразова прысутнічала аўтар гэтых радкоў, адчуваеш сябе не тое што сярод вітрын са старымі рэчамі, а быццам наяве пераносішся ў іншую эпоху, стаіш плячо ў плячо з «мужыцкім адвакатам» і суперажываеш, калі ён, баронячы справядлівасць, дапамагае тым, хто побач — сучаснікам, за якіх адчуваў адказнасць...

Герой Алеся Жамойціна натхняе, не пакідае абыхавым. Варта даведацца пра яго хоць тостыцы — і ён застанеца прыцягальнай зоркай назаўжды, будзе неадольна вабіць...

Пад назвай «Калінавыя гроны» пабачыў свет у 2001 годзе зборнік Алеся Стадуба ва ўнікальнай серыі часопіса «Малодосць». Імя Алеся Стадуба (1938—2020) шырока вядома на Лідчыне, з якой яго звязаў лёс у 1972 годзе. Друкаваўся ў абласных і рэспубліканскіх выданнях. Аўтар звыш 10 кніг: «Твае вочы», «Вузел (трыялеты)», «Сповідзь натхненнем», «Летапіс пачуццяў», «Шэпты крыл», «Сюжэт на фоне адвячорка», «Водгук ісціны», «Скрыжалі», «Мільянерка». Тонкі лірык, А. Стадуб пісаў пра чалавека і яго пачуцці.

Гаворачы пра каліну, нельга не згадаць Яўгенію Янішчыц з яе зборнікам лірыкі «Каліна зімы» (1987) і вершам, які даў назву зборніку:

Полымем зыркім душу апаліла.
Полымем белым ўзняло з небячця.
...Ой жа зімой закінае каліна,
Гронка яе — як надзея жыцця.

Позняя ягадка позняй спакусы.
Вэлюм маёвы растаў на вясне.
Запунсавела-прыпухлыя вусны
Свеціяцца ціха-шчасліва праз снег.

Выберу сёння якую вандроўку.
Каб неўталоннай душы дагadzіць?
Светла аклікну каліну-сяброўку —
Сумам маім на мяне паглядзіць.

Белапушыстыя ўскінутыя бровы.
Час замірання. І час адкрыцця.
Доля мая — нібы гронка любові
Б'ецца над сцішанай голькай жыцця.

Позняя ягада каліны — метафара горкага кахання. Хіба можна сказаць больш трапна?.. Драматызм адчуваецца яшчэ больш востра, калі згадаць, што ў наступным 1988 годзе Янішчыц сыдзе з жыцця...

Але горка-калінавым бывае не толькі жыццё альбо каханне — ёсць у гісторыі айчыннай літаратуры і... калінавы цмок!

«Калінавы цмок, або Казкі нёманскіх хваляў» — зборнік для дзяцей самабытнага гродзенскага пісьменніка Пятра Сямінскага (1963—2021), вершы якога неаднаразова друкаваліся на старонках штотыднёвіка. Герой апаведу — хлопчык Змітрок і яго сябар каток. Калінавым звалі цмока таму, што ён атабарыўся ў калінавым лесе. Трохгалоўная страшыдла сілкавалася перад бойкай ягадамі каліны і праз гэта набывала чырванаваты колер, але ўрэшце яе перамог волат Ілья. Цмок ператварыўся ў чырвоную глыбу солі. Плюхнуўся ў балота і рассыпаўся на дробныя кавалкі. «А соль чырвоная ў мясцовых глыбінях захавалася аж да нашых дзён», — гаворыцца ў завяршэнні казкі, якую дасціпны каток распаўядае малому Змітраку. Аўтар робіць цікавы ход: выводзіць з гэтых цмокавых прыгод назву горада Салігорск.

Каліна — адна з найпапулярнейшых раслін у нашай літаратуры: можна згадаць назвы зборнікаў Авяр'яна Дзеружынскага «Калінавы цвет» (1961), Алены Васілевіч «Калінавая рукавічка» (1963), Валянціны Коўтун «Калінавая гронка залатая» (1988), Івана Кірэйчыка «Калінавая квецень» (1984), Пятра Прыходзькі «Калінавыя зоры» (1969).

Каліна (на лаціне — *Viburnum opulus*) шырока выкарыстоўваецца ў народнай медыцыне, яе плады — цудоўны агульнаўмацавальны, раназажывляльны, супрацьзапаленчы, седатыўны, мачагонны і жаўцягонны сродак. Ягады ўжываюцца ў ежу. З іх можна прыгатаваць такія прысмакі, як пасціла, мармелад, жэле, кампоты, а таксама прыправы да мяса, наліўкі і лікёры. Робяць з ягад каліны і пірагі-каліннікі: вывараныя і працёртыя ягады кладуць паміж капустнымі лістамі і запякаюць. Вельмі смачны і калінава-мядовы квас. Каліна з'яўляецца выдатным меданосам.

Таша ШПАКОЎСКАЯ
Фота Пятра ЖАЎНЯРОВІЧА

зваротная сувязь

Пойдзем,
пойдзем Млечным Шляхам...

Канал «Культура» Беларускага радыё запрашае слухаць літаратурна-мастацкія і пазнавальныя праекты. Пачуць вершы беларускіх аўтараў у праекце «Адным штрыхом» можна тройчы на дзень. Раніцай і вечарам у праграме «Радыесерыял» гучыць раман Агаты Крысці «Атэль «Бертрам»».

Праграма «Літаратурная анталогія» прапануе старонкі рамана Івана Шамякіна «Крыніцы». У «Радыебібліятэцы» двойчы на дзень слухайце твор Джорджа Байрана «Дон Жуан» (пераклад не беларускую мову Уладзіміра Скарынка). Суботнім вечарам выходзіць перадача «Літаратурныя гісторыі», дзе гучаць апавяданні айчынных і замежных аўтараў.

У праекце «Прачулым радком» — вершы Уладзіміра Карыны (да 85-годдзя аўтара).

Змест перадачы «Радыетэатр плюс» (пачатак эфіру ў 21:30) у выхадныя складуць радыеспектаклі Мівы Калашка «Дарога на дваіх» і «Апошняя тэлеграма» паводле п'есы Леаніда Шчэрбача.

Юным прыхільнікам мастацкага вяшчання канал «Культура» прапануе з панядзелка да пят-

ніцы чытанні ў межах праекта «Дасціпныя. Нястомныя. Кемлівыя». Выходзіць твор Алега Грушэцкага «Рыцар Янка і каралеўна Мілана» (музыка Аляксандра Літвіноўскага). У выхадныя ў перадачы «Дзіцячы радыетэатр» прагучыць спектакль «Дар ляснога цара» паводле п'есы Святланы Клімковіч, інсцэніраваная казка «Сіня світа налева пашыта» і паэтычная кампазіцыя «Рака маленства» паводле вершаў Уладзіміра Мазго. Штовечар у 21.00 «Вячэрняя казка» для маленькіх.

Публіцыстычны суботні праект «Кнігарня» пазнаёміць з літаратурнымі падзеямі, навінкамі беларускіх выдавецтваў і зместам свежага нумара штотыднёвіка «ЛіМ». У нядзелю радыеверсія тэлеперадачы «Суразмоўцы» пісьменніка, публіцыста Навума Гальпяровіча прапануе сустрэчу з паэтам Алесем Бадаком. Новы выпуск праекта «Літаратура на радыё» прагучыць у чацвер.

У праграме магчымы змены. Расклад перадач канала «Культура» даступны на сайце www.radiokultura.by і ў сацыяльных сетках.

9 чэрвеня — 220 гадоў з дня нараджэння Адольфа Міхала Вальяр'яна Юліяна Янушкевіча (1803—1857), беларускага падарожніка, пісьменніка.

9 чэрвеня — 110 гадоў з дня нараджэння Тамары Міян-

саравай (1913—1990), беларускай піяністкі, заслужанай артысткі БССР. 10 чэрвеня — 70 гадоў з дня нараджэння Тамары Пузіноўскай (1953—2006), беларускай актрысы.

Каляндар падрыхтаваны БДАМЛМ

Мінскае гарадское аддзяленне Саюза пісьменнікаў Беларусі запрашае.

6 чэрвеня — на ўрачыстае ўскладанне кветак да помніка А. С. Пушкіну і чытанне яго вершаў. Пачатак у 11.00.

6 чэрвеня — у публічную бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на прэзентацыю кнігі «Казкі ката-марахода» Уладзіміра Мазго. Пачатак у 11.00.

6 чэрвеня — у бібліятэку № 7 (вул. Пляханава, 97/4) на творчую сустрэчу з Сяргеем Клімковічам. Пачатак у 11.30.

7 чэрвеня — у дзіцячую бібліятэку № 16 (вул. Якубоўскага, 32) на пасяджэнне літаратурнай гасцёўні «Верасок». Госць — Леанід Багдановіч. Творчы кіраўнік Іна Фралова. Пачатак у 11.00.

7 чэрвеня — у дзіцячую бібліятэку № 16 (вул. Якубоўскага, 32) на прэзентацыю дзіцячай кнігі «Дзе была, Сарока?» Іны Фраловай. Пачатак у 12.00.

8 чэрвеня — у бібліятэку № 14 імя Ф. Багушэвіча (вул. Прытыцкага, 42) на прэзентацыю кнігі «Дзе была, Сарока?» Іны Фраловай. Пачатак у 11.00.

Выходзіць з 1932 года

Заснавальнікі:
Міністэрства інфармацыі Рэспублікі Беларусь,
грамадскае аб'яднанне «Саюз пісьменнікаў
Беларусі», рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"»

Галоўны рэдактар
Аляксей Іванавіч ЧАРОТА

Рэдакцыйная
калегія:

Алесь Бадак
Дзяніс Барсук

Віктар Гардзей
Уладзімір Гніламедаў
Вольга Дадзіёмава
Віктар Кураш
Алесь Марціновіч

Вячаслаў Нікіфараў
Мікалай Чаргінец
Іван Чарота
Іван Штэйнер

Адрас рэдакцыі:
Юрыдычны адрас:

220013, Мінск,
вул. Б. Хмяльніцкага, 10-а
E-mail: info@zviazda.by

Адрас для карэспандэнцыі:

220034, Мінск, вул. Захарова, 19
E-mail: lim_new@mail.ru
Адрас у інтэрнэце: www.zviazda.by

Тэлефоны:

галоўны рэдактар — 325-85-25
адказны сакратар — 377-99-73
аддзелы крытыкі і бібліяграфіі;
прозы і паэзіі; мастацтва — 317-20-98
бухгалтэрыя — 311-17-16

Выходзіць раз на тыдзень
у пятніцу.

Падпісныя індэксы:

63856 — індывідуальны;
63815 — індывідуальны льготны
для настаўнікаў;
638562 — ведамасны;
63880 — ведамасны льготны.

Пасведчанне аб дзяржаўнай
рэгістрацыі сродку масавай
інфармацыі № 7 ад 10.12.2012,
выдадзенае Міністэрствам
інфармацыі Рэспублікі Беларусь.

Выдавец:

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова
«Выдавецкі дом "Звязда"».
Дырэктар — галоўны рэдактар
Аляксандр Мікалаевіч КАРЛЮКЕВІЧ
Нумар падпісаны ў друку
01.06.2023 у 11.00
Ум. друку арк. 3,72
Наклад —

Друкарня Рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства
«Выдавецтва «Беларускі Дом друку»
ЛП № 02330/106 ад 30.04.2004
г. Мінск, пр-т Незалежнасці, 79/1. Індэк 220013
Заказ —

Д 123456789101112
М 123456789101112

Рукапісы прымаюцца толькі ў электронным
выглядзе (праграма Microsoft Word),
не вяртаюцца і не рэзнуюцца.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць
з меркаваннямі аўтараў публікацый.
Аўтары нясуць адказнасць за факты, якія
прыводзяцца ў публікацыях, у адпаведнасці
з заканадаўствам Рэспублікі Беларусь.

ISSN 0024-4686

